

Màster en Política Econòmica i Economia Pública
Treball Fi de Màster – Curs 2018/2019

Desigualtat i pobresa a la Xina:
evolució, causes i alternatives de
política econòmica

Jordi Sanjuán Belda

Tutor: Antoni Sánchez Andrés

València, juliol de 2019

Índex

Resum	3
1. Introducció	5
2. Metodologia	6
3. Claus del sistema polític-econòmic xinès	7
4. Una primera panoràmica. D'on venim i en quin punt ens trobem?	10
4.1. Desigualtat	11
4.2. Pobresa	14
4.3. Mobilitat social.....	15
4.4. Desigualtat territorial	18
4.5. Migració interior.....	21
5. Davant d'una nova estratègia de desenvolupament?	22
5.1. Factors polítics i socials	24
5.2. Factors econòmics	26
6. Últimes reformes i els seus efectes en la desigualtat i la pobresa	26
6.1. Seguretat social	28
6.2. Habitatge	30
6.3. Educació.....	30
6.4. <i>Di Bao</i>	33
6.5. Salaris i drets laborals.....	34
7. Reptes i propostes de política econòmica.....	36
7.1. Reptes	37
7.2. Propostes de política econòmica	38
7.2.1. Redistribució	39
7.2.2. <i>Predistribució</i>	42
8. Conclusions	44
9. Referències.....	46

Resum

En el present treball s'aborden les qüestions de la desigualtat i la pobresa a la República Popular de la Xina a partir de les reformes iniciades l'any 1978 fins a l'actualitat. Hui dia, el país es troba immers en un procés de redefinició dels objectius de política econòmica i de canvi del model de desenvolupament. Es busca un creixement menys dependent de les exportacions i més orientat cap al consum intern. A tal efecte, resulta essencial donar solució als problemes de desigualtat i pobresa. A partir d'una revisió de la literatura i la consulta d'estadístiques procedents de fonts oficials i d'organismes internacionals, s'analitza la seua evolució i les causes estructurals que hi ha al darrere, així com l'efecte de les distintes reformes econòmiques i socials que s'hi han aplicat. Tenint presents la resta de reptes que encara l'economia xinesa, i en coherència amb aquestos, es conclou amb una sèrie de propostes de política econòmica encaminades a acotar els desequilibris socials i procurar un desenvolupament més inclusiu.

Paraules clau: *Xina, desigualtat, pobresa, polítiques socials.*

Classificació JEL: D63, E61, I38, O20, O53, P21, P27, P36.

Resumen

En el presente trabajo se abordan las cuestiones de la desigualdad y la pobreza en la República Popular de China a partir de las reformas iniciadas en 1978 hasta la actualidad. A día de hoy, el país se encuentra inmerso en un proceso de redefinición de los objetivos de política económica y de cambio del modelo de desarrollo. Se busca un crecimiento menos dependiente de las exportaciones y más orientado hacia el consumo interno. A tal efecto, resulta esencial dar solución a los problemas de desigualdad y pobreza. A partir de una revisión de la literatura y la consulta de estadísticas procedentes de fuentes oficiales y de organismos internacionales, se analiza su evolución y las causas estructuras que hay detrás, así como el efecto de las distintas reformas económicas y sociales que se han aplicado. Teniendo presentes el resto de desafíos que encara la economía china, y en coherencia con estos, se concluye con una serie de propuestas de política económica encaminadas a acotar los desequilibrios sociales y procurar un desarrollo más inclusivo.

Palabras clave: *China, desigualdad, pobreza, políticas sociales.*

Clasificación JEL: D63, E61, I38, O20, O53, P21, P27, P36.

Abstract

This paper addresses the issues of inequality and poverty in the People's Republic of China from the reforms initiated in 1978 to the present. Today, the country is immersed in a process of redefinition of economic policy objectives and changes in the development model. It seeks growth less dependent on exports and more oriented towards domestic consumption. To this end, it is essential to solve the problems of inequality and poverty. Based on a review of the literature and consultation of statistics from official sources and international organizations, its evolution and the structural causes behind it are analyzed, as well as the effect of the different economic and social reforms that have been applied. Bearing in mind the rest of the challenges faced by the Chinese economy, and in coherence with these, it concludes with a series of economic policy proposals aimed at limiting social imbalances and seeking a more inclusive development.

Key words: *China, inequality, poverty, social policies.*

JEL Classification: D63, E61, I38, O20, O53, P21, P27, P36.

1. Introducció

Des que començaren l'any 1978 les reformes econòmiques impulsades per Deng Xiaoping, el creixement de l'economia xinesa ha estat espectacular. Aquestes estaven destinades a reduir progressivament, sense abandonar-la del tot, el pes de la planificació centralitzada en l'economia xinesa i reforçar el paper dels mecanismes de mercat (el que s'anomenaria «socialisme amb característiques xineses»). En la «fase primària del socialisme», l'objectiu prioritari i quasi únic passava a ser el desenvolupament de les forces productives a través de la captació d'inversions i la formació bruta de capital. L'intens creixement va anar acompanyat d'una reducció accelerada de la població situada sota el llindar de la pobresa, però també d'un increment notable de la desigualtat fins a nivells desconeguts anteriorment a la Xina. La proclama de «deixar que alguns s'enriquisen primer», habitualment atribuïda a Deng Xiaoping, va substituir el component igualitarista i el garantista «bol d'arròs de ferro» de l'etapa Mao, i la *lluita de classes* va passar a un segon terme.

Baix la presidència de Hu Jintao i, especialment, de Xi Jinping, sembla haver començat a revertir-se la tendència; la desigualtat ha deixat de créixer i ha iniciat un lent procés de descens. La hipòtesi que ací plantejarem i tractarem de verificar és que aquest canvi respon fonamentalment a una reorientació de les prioritats de la política econòmica, fruit d'una sèrie de desequilibris que mostraven l'esgotament del model de creixement anterior. Açò es veu materialitzat en una nova estratègia de desenvolupament: d'un model exportador a un arrossegat per la demanda interna. De fet, l'objectiu declarat del govern xinès és construir un «creixement harmoniós», eliminant desequilibris, reduint l'excessiva dependència respecte a les exportacions, fomentant el consum intern i fent extensiu un cert nivell de benestar al conjunt de la població. Fet que, en un país amb més de 1.300 milions d'habitants, suposa tot un repte.

Així doncs, al llarg d'aquestes pàgines buscarem donar resposta a les següents preguntes:

- i. Com es veuen afectades la desigualtat i la pobresa pel recent canvi de model de creixement?
- ii. Quins factors econòmics, polítics i socials han desencadenat la reorientació de l'estratègia?
- iii. Com s'està articulant eixa nova estratègia i com podria ser millorada en termes de reducció de la desigualtat i la pobresa?

Considerem que és interessant dur a terme aquesta investigació, per començar, pel procés de reorientació dels objectius prioritaris de la política econòmica en què es troba immersa ara mateix la RPX (República Popular de la Xina). La desigualtat i la pobresa poden limitar la capacitat de creixement futur i influir sobre les característiques del nou model de desenvolupament, i per tant constitueixen un element central del mateix.

Així mateix, el paper que ocupa la Xina com a actor central en l'economia internacional fa necessari conèixer i comprendre l'agenda de la seua política econòmica i les transformacions que viu. A més, la desigualtat i la pobresa, com a fenòmens presents a nivell global, són font de preocupació més enllà de la Xina, i qualsevol avanç i aprofundiment en la comprensió d'aquestes i la recerca de solucions pot aportar coneixements d'utilitat per a altres economies. Especialment, per a aquelles que experimenten o busquen experimentar també processos de desenvolupament, atenent per descomptat a les peculiaritats i circumstàncies de cadascuna.

Pel que fa a l'estructura del treball, començarem per situar el context polític-econòmic xinès i ressaltar alguns dels factors clau per a comprendre les particularitats de la seua economia i la potencialitat de l'Estat per a transmetre les estratègies definides. Tractarem d'incorporar en aquest punt perspectives i marcs propis de la realitat política, social, ideològica i cultural xinesa, els quals no sempre es tenen en compte en l'anàlisi econòmica però poden ser-nos d'ajuda. Tot seguit, comprovarem l'evolució dels fenòmens de la desigualtat i la pobresa des que començaren les reformes l'any 1978, i en quina situació es troben actualment, buscant donar resposta a la primera pregunta. Dedicarem uns epígrafs a desglossar aquestes manifestacions més àmplies en algunes qüestions més concretes, i prestarem atenció a aspectes com la mobilitat social, les diferències territorials o la migració interior. Posteriorment, exposarem per què considerem que s'està produint un canvi en el model de desenvolupament, en què consisteix i quins factors econòmics, polítics i socials el motiven (segona pregunta). A continuació, analitzarem les reformes econòmiques i socials adoptades recentment, per tal d'inquirir si efectivament s'evidencia una reorientació de les mateixes, com s'han instrumentat i quins han estat el seus impactes en l'evolució de la desigualtat i la pobresa. Finalment, explorarem els reptes als quals hauran de fer front les autoritats xineses en els propers anys. En concordança amb aquestos i en base a tota la informació extreta dels apartats anteriors (desequilibris estructurals, deficiències en les polítiques aplicades, etc.), respondrem a la tercera pregunta plantejant algunes propostes de política econòmica que considerem fonamentals per als fins que ens ocupen: reduir la desigualtat i la pobresa.

2. Metodologia

La metodologia emprada en aquest treball es basa principalment en l'anàlisi qualitativa, a partir d'una revisió bibliogràfica. Ens hem centrat com és natural en la literatura econòmica, però recurrent freqüentment a la d'altres ciències socials que resulten necessàries per a explicar les qüestions que ens ocupen i oferir una visió més àmplia, des d'una perspectiva interdisciplinària.

Paral·lelament, hem tractat de donar suport als nostres plantejaments amb evidència quantitativa, a partir de dades procedents d'estadístiques oficials de fonts xineses, d'organismes internacionals i d'altres estudis.

Pel que fa als indicadors per a mesurar els fenòmens que són l'objecte principal d'estudi (la desigualtat i la pobresa), som conscients que poden presentar-se de forma molt variada: pobresa absoluta, relativa, unidimensional, multidimensional, desigualtat en renda, en riquesa, en consum, segons els llindars, segons la unitat d'estudi... Els resultats poden variar substancialment segons quin siga l'indicador utilitzat i, tots ells, tenen limitacions. Com que les dades no són d'elaboració pròpia, sinó recavades a partir de diferents fonts, hem decidit no triar de bestreta una o altra mesura per a no limitar-nos. Hem fet ús d'aquelles que teníem al nostre abast i ens han pogut ser útils per a il·lustrar l'evolució dels fets que assenyalem, percebre canvis significatius i establir comparacions. Però sempre indicant en tot moment a quin indicador concret ens estem referint per a una correcta interpretació del mateix.

Cal assenyalar que una de les dificultats metodològiques del present treball és la rabiosa actualitat del tema. Molts estudis relativament recents sobre les últimes reformes econòmiques i socials han quedat ràpidament desfasats pels continus canvis i avanços en la seua implementació. Aquest fet, però, ens reafirma en l'interés de la matèria.

3. Claus del sistema polític-econòmic xinés

Per a analitzar la política econòmica de la RPX cal observar, a mena de primeres nocions aproximatives, les particularitats dels seus sistemes polític i econòmic, que com és natural estan estretament lligats.

Començant pel primer, l'estructura política i administrativa de la RPX es troba clarament entrelaçada amb els òrgans interns del PCX (Partit Comunista Xinés), els quals defineixen i traslladen els objectius i les línies d'actuació a les institucions públiques formals (Clarke, 2010). I no només està present a aquestes, sinó que estén la seua estructura a través de tot l'entramat econòmic i social. Tot i la clara superioritat i preponderància en la direcció política del PCX, que és de fet la major organització política del món, existeixen altres partits legals que actuen a la seua òrbita. La majoria d'ells van esdevindre aliats del PCX en els anys previs i durant la Revolució de 1949 (o «Guerra de l'alliberament nacional») i han seguit presents i participant a la vida política xinesa a través de processos de consulta i cooperació amb el PCX, sempre supeditats a la seua direcció. Per tant, no hi actuen realment com a oposició, sinó com a socis. Aquest escenari, sense entrar a valorar-lo en termes democràtics, proporciona un marc de relativa estabilitat política, almenys en l'àmbit parlamentari i institucional, i permet processos més àgils i flexibles en el disseny i la implementació de les polítiques públiques (i, en conseqüència, cal considerar-lo en l'estudi de les mateixes). De fet,

els líders de la RPX no tracten d'emular, sinó que rebutgen explícitament, el concepte de democràcia liberal occidental i, amb ell, els processos d'elecció popular. En contrast, els dirigents polítics (i també el personal funcional –Yang, 2018–) ascendeixen als càrrecs de responsabilitat en base a principis meritocràtics, una idea d'influència confuciana molt arrelada a la mentalitat xinesa. Aquestos obtenen l'aprovació social en tant que la seua gestió resulte o siga percebuda com a exitosa (Pagán, 2017).

En termes econòmics, resulta complicat classificar el sistema xinés dins de les categories habituals. Externament, se'l sol enquadrar com a *socialisme de mercat*, però també se l'ha denominat *socialisme liberal*, *capitalisme d'estat*, *capitalisme xinés*, *economia de mercat orientada al socialisme*, «capicomunisme» (Napoleoni, 2011)... Més bé, podem dir que es tracta d'un model amb característiques molt singulars i que difícilment podríem catalogar dins dels nostres esquemes sense desquadrar-los (Chun, 1994). I en qualsevol cas, no es tracta d'un únic model estàtic, sinó que ha mutat constantment en resposta a realitats canviants, i ni tan sols uniformes al llarg del seu territori. En general, diríem que parlem d'una economia essencialment de mercat, però amb una forta presència del sector públic, especialment en sectors estratègics (com la banca, les infraestructures, telecomunicacions, noves fonts energètiques...), en procés d'obertura gradual a la iniciativa privada però reservant-se substancials mecanismes de control, amb una forta autoritat del poder polític (que conserva una àmplia capacitat d'actuació discrecional) i una importància cabal de la planificació estratègica de l'economia a curt, mitjà i llarg termini. En resum, el PCX es refereix al model xinés com a *socialisme amb peculiaritats xineses*. La pregunta que se'ns planteja en aquest punt és evident: quines són aquestes peculiaritats?

La ideologia econòmica i social del PCX s'ha anat construint a partir de l'acumulació de diferents aportacions dels seus líders al llarg de la història. Resulta curiós observar en l'informe de Xi Jinping en el XIX Congrés Nacional del PCX (2017) com es reitera l'enumeració d'aquestes amb molta insistència. Oficialment, l'actuació del PCX està guiada pels principis del marxisme-leninisme (del qual conserven alguns elements i conceptes com el centralisme democràtic), el pensament de Mao Zedong (líder revolucionari i artífex de la RPX, i una figura de gran rellevància i admiració en l'imaginari col·lectiu xinés que és mantinguda com a referent, encara que moltes de les seues doctrines entren en clara contradicció amb incorporacions posteriors), la teoria de Deng Xiaoping (ideòleg i arquitecte del procés de reforma i obertura de la RPX, i que es resumeix en «buscar la veritat dels fets» per sobre de dogmes a través de la pràctica i l'experiència, i guiar-se pel pragmatisme: «No importa que el gat siga blanc o negre; mentre puga caçar ratolins, és un bon gat»), la teoria de la triple representativitat (aportació de Jiang Zemin, consistent en abandonar els conceptes de dictadura del proletariat i lluita de classes per a incorporar la resta de classes socials –les que s'han vist més clarament beneficiades o directament han sorgit per les reformes econòmiques– al projecte de *socialisme amb peculiaritats xineses*, i que va

obrir la porta a l'entrada d'empresaris al PCX), la concepció científica del desenvolupament (concepte introduït per Hu Jintao i que fa referència a la necessitat d'un desenvolupament integral, equilibrat, sostenible i centrat en la població, per a assolir una *societat harmoniosa*) i, finalment, el pensament de Xi Jinping per a una *nova època*. Aquest últim, afegit recentment, consta de 14 punts que defineixen una estratègia per a fer efectiu el *somni xinès* i construir una societat moderadament pròspera. Es basa fonamentalment en reforçar la posició del PCX (i la seua integritat, amb una forta persecució de la corrupció) en tots els àmbits de l'economia i la societat, refermar el paper i la influència internacional de la RPX, promoure i revitalitzar els *valors socialistes* i, alhora, aprofundir en les reformes (Xi, 2017). Totes aquestes directrius no sols han estat incorporades als Estatuts del PCX, sinó també a la Constitució mateixa de la RPX (les últimes, la concepció científica del desenvolupament de Hu Jintao i el pensament de Xi Jinping per a una nova època, al març de 2018) com a base que ha de guiar totes les lleis i actuacions públiques. L'eix és la raó per la qual les introduïm en aquest estudi: per a analitzar la política econòmica cal conèixer els principis en els quals es fonamenta i els objectius que es pretenen assolir de forma declarada.

Com a resultat de l'evolució ideològica del partit, el projecte *de classe* que inicialment el guiava i constituïa la seua raó de ser ha virat progressivament cap a un projecte *nacional* (noció que ja existia amb un fort protagonisme des de la fundació de la RPX, però que s'ha vist reforçada en la recerca d'una nova base social legitimadora), estenent el subjecte polític de referència al conjunt del poble xinès. Eixe fort component nacionalista es tradueix en termes pràctics en una ferma voluntat política, un poder centralitzat robust i una forma particular de gestionar les relacions exteriors (March, 2013). Des del govern s'apel·la al *somni xinès*, a l'esforç, la dedicació col·lectiva, la vida virtuosa en harmonia i equilibri i altres valors impregnats de confucianisme espiritual, del que curiosament Mao renegava, identificant-lo com a una religió que havia servit a les dinasties feudals per a sotmetre les masses (Moncada, 2011). Cal assenyalar que la filosofia confuciana, d'origen mil·lenari i molt arrelada a la societat xinesa, també atorga una gran importància a la disciplina i l'obediència a l'autoritat, sempre que hi haja «bons» governants (Napoleoni, 2011). Els últims dirigents del PCX han fet reviscolar la figura soterrada del pensador com a aliada en la seua nova legitimitat, en la mesura en què el partit siga identificat com a garant de l'ordre, l'estabilitat i la grandesa nacional. Ríos (2012: 37) condensa tota aquesta barreja d'idees així: «Ser comunista para Hu Jintao es ser conservador en lo político, intervencionista en lo económico, socialdemócrata en lo social y confuciano en lo cultural. Así son los mandarines chinos del siglo XXI».

D'altra banda, l'economia xinesa segueix estant guiada per plans quinquennals, herència dels seu recent passat com a economia de planificació centralitzada que ha triat no desprendre's d'algunes de les seues efectives «palanques» de política econòmica. L'últim pla quinquennal, el tretzè des de la creació de la RPX i primer

aprovat baix la presidència de Xi Jinping, abasta des de l'any 2016 fins al 2020. A través d'aquest, el govern estableix uns objectius concrets i unes directrius que han de guiar tota l'economia xinesa al llarg dels cinc anys per tal d'acomplir-los. Si bé és cert que el protagonisme dels plans en la marxa de l'economia ha caigut a partir de les reformes iniciades l'any 1978 (en paral·lel a l'increment del pes del mercat com a mecanisme d'assignació i de les empreses de titularitat privada), la seua rellevància segueix sent molt significativa. El compliment dels objectius dels plans s'erigeix com a criteri d'avaluació de la política econòmica, al temps que en dirigeix els esforços. Bona prova d'això és que els objectius del pla anterior van tindre un grau d'acompliment del 96% (Parra, 2016), malgrat les ambicioses magnituds d'aquests.

Entre els reptes als quals s'enfronta l'economia xinesa en l'actualitat trobem la necessitat de reduir la dependència de les exportacions exteriors (de fet, el nivell de les exportacions va ser l'únic objectiu que no es va assolir al XII pla quinquennal de 2010-2015, com a resultat de l'estancament de l'economia mundial), estimular el consum per sobre de la formació de capital, corregir els desequilibris estructurals de finançament entre els diferents nivells de l'administració, reformar el sistema fiscal o afrontar el canvi demogràfic i el procés d'envelliment poblacional. Tots ells tenen relació directa o indirecta (ho veurem més avant) amb el tema que ens ocupa, i assenyalen la necessitat d'establir mesures redistributives i garantir l'accés als serveis públics. A més, s'uneixen a altres desafiaments com el d'esmenar els forts impactes mediambientals que ha generat el ràpid creixement econòmic, un canvi del model energètic, passar progressivament d'un creixement extensiu a un altre de tipus intensiu, dotar el país de les infraestructures productives necessàries o reforçar el paper internacional del renminbi (Sánchez, 2016, 2017, 2018), els quals cal tindre també en compte per a observar interdependències, aprofitar sinèrgies i evitar que entren en contradicció amb els primers. Tornarem sobre això més avant.

En definitiva, la llarga tradició de planificació estratègica de l'economia, unida a una relativament sòlida estabilitat política, a l'absència de competència electoral i a un fort poder estatal, permet dissenyar la política econòmica amb una visió de mitjà i llarg termini i abordar les grans qüestions estructurals, sempre que aquestes aconseguisquen entrar a l'agenda política i gaudisquen de la voluntat i els recursos de poder necessaris. La reducció de la desigualtat i la pobresa ha entrat des dels últims anys en aquesta agenda, fruit de demandes socials i de la connexió amb altres objectius prioritaris. Açò obri una finestra d'oportunitat per a configurar estratègies en eixe sentit i ens situa davant d'un canvi del model de desenvolupament de la RPX.

4. Una primera panoràmica. D'on venim i en quin punt ens trobem?

Després de la mort de Mao Zedong, quan Deng Xiaoping es va plantejar si la Xina havia de tornar al capitalisme per a desenvolupar les forces productives, va arribar a la següent conclusió: «si tornarem al capitalisme, al poc temps el 10% de la

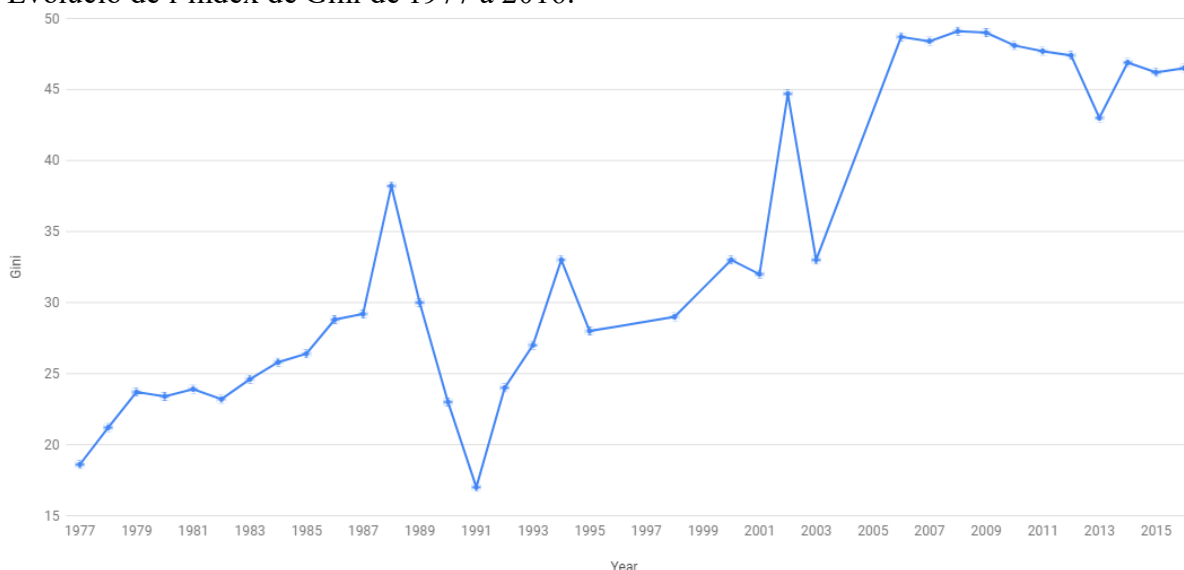
població seria rica i el 90% pobre, i aquestos tornarien a fer la revolució» (Deng, 1987). Per contra, el PCX va decidir introduir reformes graduals en el marc de la «fase inicial del socialisme», amb l'objectiu declarat de buscar la prosperitat comuna, mantenint el predomini de la propietat pública dels mitjans de producció i evitant en tot moment la polarització social. Vora a quatre dècades després, què n'hi ha de tot açò?

4.1. Desigualtat

Si ens centrem en la distribució de la renda, sense valorar encara com ha augmentat aquesta i en quins col·lectius, cal assenyalar que els nivells de desigualtat d'ingressos previs a les reformes, mesurats amb l'índex de Gini, es trobaven al voltant del 0,20, una de les distribucions més igualitàries del planeta. A principis d'aquest segle, en canvi, superaven ja àmpliament el llindar del 0,40, punt a partir del qual se sol considerar que s'entra en situació de risc (Gràfic 1). La major part d'eixe canvi es va produir en els anys 90 (Meng, Shen i Xue, 2013). Pel que fa a la riquesa, l'1% més ric posseeix aproximadament un terç del patrimoni nacional i el 25% més pobre, només l'1% (Wildau i Mitchell, 2016).

Gràfic 1

Evolució de l'índex de Gini de 1977 a 2016.

Font: *United Nations University*.

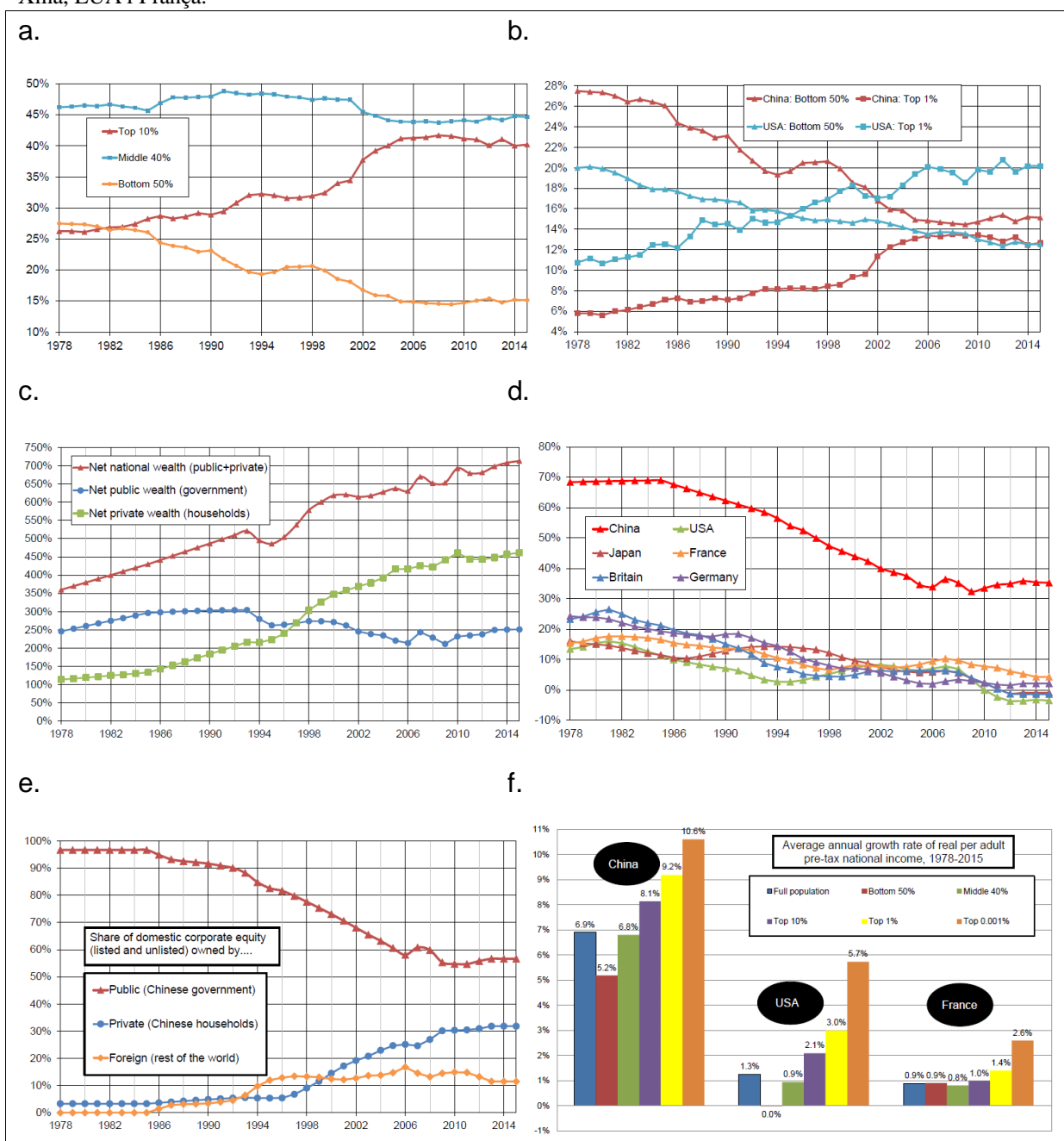
Amb altres indicadors diferents, Piketty, Yang i Zucman (2017) assenyalen que la desigualtat de renda ha passat, entre 1978 i 2015, de nivells molt baixos comparables als dels països escandinaus (evidentment, amb canvis d'escala molt grans), a apropar-se a països molt desiguals com els Estats Units d'Amèrica (EUA). En concret, el 10% més ric percebia en 2015 un 41% dels ingressos (26% en 1978), mentre que el 50% més pobre rebia el 15% (28% en 1978). Els citats autors ho relacionen amb els canvis en l'estructura de propietat, ja que en el mateix període la riquesa nacional en mans del sector públic hauria passat de prop d'un 70% a menys d'un 35% (que seguiria sent, no obstant això, un percentatge molt superior al dels

països occidentals –gràfic 2d–), encara que la baixada en la participació pública (en realitat, més explicada per l’augment de la propietat privada que per la privatització de propietat pública –gràfic 2c–) s’hauria detingut els últims anys.

Gràfic 2

Selecció de gràfiques:

- Percentatge de renda percebuda pel 10% superior, el 50% inferior i el 40% mitjà (1978-2015).
- Percentatge de renda percebuda pel 10% superior i el 50% inferior en comparació amb els EUA (1978-2015).
- Riquesa neta pública i privada en relació al PIB (1978-2015).
- Percentatge de la riquesa nacional en mans del sector públic en comparació amb altres països (1978-2015).
- Evolució de la participació pública, privada i estrangera en el capital empresarial (1978-2015).
- Taxa mitjana anual de creixement de la renda bruta real per càpita per trams de renda entre 1978 i 2015, per a la Xina, EUA i França.

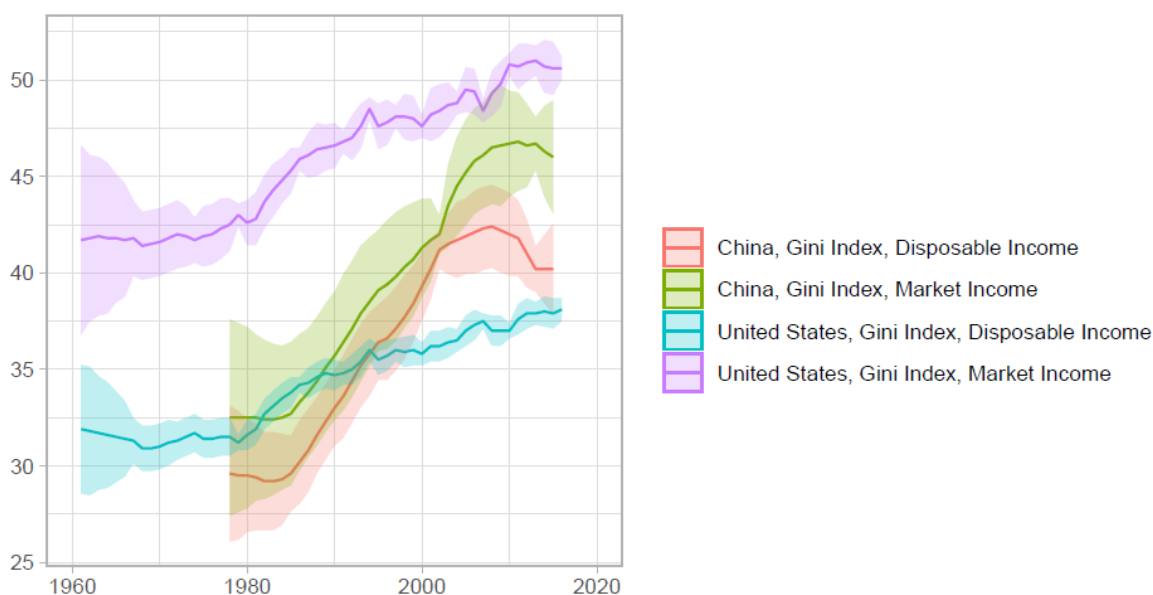
Font: Piketty, Yang i Zucman (2017).

A la mateixa conclusió arriben Shi, Chuliang i Sicular (2013) en un estudi per al període 2002-2007, en què constaten la creixent importància de la renda derivada d'actius en propietat i la seua contribució a l'augment de la desigualtat tant a nivell nacional com respecte a la bretxa rural-urbana. Amb tot, seguint el propòsit formulat per Deng Xiaoping de previndre la polarització social, s'ha produït una certa reversió d'aquesta tendència durant els últims anys, com comentarem més avant.

En el mateix període, la desigualtat s'ha incrementat també a l'interior de nombrosos països, però ho ha fet de manera més abrupta a la Xina. El Gràfic 3 mostra una comparativa dels índex de Gini entre els EUA i la RPX. Està construïda a partir de l'*Standardized World Income Inequality Database*, una base de dades que agrupa nombroses fonts i les estandarditza (establint un interval de valors amb el 95% de confiança) per a poder realitzar comparatives internacionals i històriques més acurades (Solt, 2016). Podem observar que, si bé l'índex de Gini de la renda disponible de la RPX supera el dels EUA, no ocorre així amb el de la renda de mercat; la redistribució és escassa en el cas xinès. Tanmateix, cal fer una matisació al respecte, i és que el paper redistributiu del sector públic en el cas estatunidenc s'aplica més sobre resultats que no sobre les fonts, però en la RPX el pes de la intervenció directa en origen és molt més significatiu (Gràfic 2e), fet que s'inclouria ja dins de l'índex de Gini de mercat. També resulta ressenyable el canvi de tendència xinès dels últims anys, que no té una equivalència en l'economia estatunidenca, així com el progressiu eixamplament de la diferència entre l'índex de Gini de mercat i el de la renda disponible. Les causes d'aquests canvis les glossarem més avant. Cal puntualitzar, però, que la desigualtat de riquesa, contràriament a la desigualtat d'ingressos, no s'ha reduït els últims anys, sinó que ha continuat augmentant (Knight, 2017).

Gràfic 3

Índex de Gini de la renda de mercat i disponible de la RPX i els EUA.

Font: Solt (2016).

Malgrat els increments en la desigualtat, cal tindre en compte que, des que van començar les reformes, la renda ha crescut (i a ritmes bastant elevats) per a tots els quintils, incloent els més baixos; això sí, a diferents velocitats (Gràfic 2f). Açò ens porta al següent punt: què ha succeït amb la pobresa?

4.2. Pobresa

El Banc Mundial (2000) defineix la pobresa com la privació aguda de benestar. Naturalment, el concepte de benestar pot ser multidimensional, dinàmic i variar d'unes societats a altres, i és possible aproximar el seu mesurament a partir de diferents variables. En qualsevol cas, el ràpid i continuat creixement de l'economia xinesa ha permès traure de la pobresa a molts milions de persones en un breu espai temporal, la major reducció en la història de la humanitat (Bregolat, 2007), amb vora a 30 milions de persones retirades anualment de l'extrema pobresa (menys d'1,9 \$ diaris) entre 1990 i 2015 (estimat a partir de dades del Banc Mundial). De fet, el ràpid increment en els nivells de vida d'una gran massa de població xinesa, experimentat en una sola generació, és un dels principals responsables de la reducció de la desigualtat a nivell global durant les últimes dècades, alhora que aquesta s'incrementava a l'interior de la majoria de països (Amarante i Colacce, 2018; Milanovic, 2013).

Taula 1

Indicadors de pobresa monetària absoluta en la Xina (1990-2015).

	1,9 \$		3,2 \$		5,5 \$	
	1990	2015	1990	2015	1990	2015
Nombre de pobres (milions)	755,8	9,6	1.023,1	96	1.116,2	373
Incidència (%)	66,6	0,7	90,1	7,0	98,3	27,2
Intensitat (%)	24,4	0,2	47,3	1,4	67,5	7,8

Nota: Els llinars estan referits a consum per persona i dia. Totes les dades estan ajustades en PPA 2011. La incidència correspon a la proporció de persones situades per baix del llinar entre la població total. La intensitat mesura la distància mitjana al llinar de la renda de les persones situades per baix d'aquest, expressada com a percentatge del mateix. Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Banc Mundial.

Aquestes xifres de pobresa absoluta contrasten, però, amb l'evolució de la pobresa relativa, açò és, la que incorpora la concepció de l'ésser humà com a ésser social i defineix les seues necessitats mínimes en relació als paràmetres assumits com a estàndard de vida per la societat en què s'insereix. Quan el percentatge de les necessitats «mitjanes» que s'arriba a cobrir és insuficient per a la plena integració en la vida en comunitat, s'incorre en risc de caure en l'exclusió social. Aquesta concepció de la pobresa resulta més adient per a mesurar-la en països desenvolupats, mentre que la pobresa absoluta és més apropiada per als països subdesenvolupats. Per tant, per a la RPX, que es troba immersa en un intens procés de desenvolupament, la pobresa relativa cobrarà cada vegada major protagonisme. Com déiem, la dràstica

reducció de la pobresa absoluta no ha vist un paral·lelisme en l'evolució de la relativa. Entre 2002 i 2007, la població amb ingressos inferiors al 50% de la mediana (naturalment, en ascens) va seguir incrementant-se (exceptuant el col·lectiu d'immigrants d'origen rural) i es situava per damunt del 13%, tot i que amb grans disparitats per regions (en 2007: 1,9% en les ciutats més grans i 22% a les àrees més occidentals) i col·lectius (Shi, Chuliang i Sicular, 2013). Amb dades del *Luxembourg Income Study*, aquesta dada seria encara major, del 19,9% per a 2013, partint d'un 17,9% en 2002 (26,9% i 25,4% respectivament si fixem el llindar en el 60% de la mediana). Resulta lògic pensar que si els nivells de vida s'han incrementat, però a diferents velocitats, cada vegada costa més als estrats inferiors seguir el ritme dels seus semblants. Cal vigilar que açò no acabe generant problemes de polarització social, marginació i exclusió si una porció de la societat es queda molt arrere amb respecte a la resta. En altres paraules, fer el creixement extensiu a totes les capes de la població, amb especial atenció als estrats inferiors.

Tanmateix, quan parlem de pobresa només en termes monetaris, cal tindre en compte que no estem considerant la pèrdua de garanties d'accés a serveis públics (sanitat, educació, habitatge, etc.), entesos com a rendes en espècie. Anteriorment, aquestes prestacions eren oferides a través de les unitats laborals (*danwei*) i de les comunes al camp (*gongshe*). Els últims anys, però, s'estan fent esforços per tornar a ampliar la cobertura d'alguns d'aquests serveis. Sobre aquesta qüestió tornarem més avant.

A hores d'ara, el perfil de la pobresa en la RPX correspon, d'una banda, a camperols de zones rurals, i d'altra, en l'àmbit urbà, a ex-treballadors de les empreses estatals desocupats (tot i que la taxa de desocupació és relativament reduïda, un 3,8% d'atur *registrat* en àrees urbanes –NBSC, *National Bureau of Statistics of China*, tercer trimestre de 2018– i vora a un 4,7% en termes globals –estimacions de l'OIT, Organització Internacional del Treball, per al 2017–), residents en ciutats que no disposen de suficients recursos (els serveis públics fonamentals es proporcionen a nivell local, i la capacitat per a finançar-los de les diferents administracions és molt desigual), jubilats anticipats i immigrants sense treball provinents del camp (Ríos, 2007). Alguns d'aquests col·lectius més vulnerables es troben amb moltes dificultats per a eixir de l'espiral de marginalitat i s'enfronten al perill de cronificar la seua situació.

4.3. Mobilitat social

Entenem per mobilitat social la possibilitat i l'efectiu desplaçament dels individus (i la seua descendència) a través dels diferents estrats socioeconòmics; pot ocórrer tant en sentit ascendent com descendent. Cal remarcar que un *intercanvi* de posicions entre dos subjectes no és positiu per sí mateix mentre les divergències entre aquestes seguisquen sent excessives (més encara si tenim present que eixos canvis correspondran habitualment a qüestions que escapen de la voluntat i control dels

individus), però el fet de no perpetuar necessàriament les diferències d'origen sí genera una certa visió legitimadora de la desigualtat econòmica en termes socials i polítics. En la mesura en què es perceba aparentment una acceptable «igualtat d'oportunitats», l'aspiració d'assolir una millor posició econòmica i compensar amb el temps les acusades disparitats les justificarà fins a cert punt. Però si s'observen aquestes com a persistents, invariables i heretades de partida, el *repartiment de la baralla* no es considerarà just i provocarà frustració i descontent. Un vell proverbi xinès afirma que les famílies «no seran pobres més de tres generacions, ni seran riques més de tres generacions», i resulta molt il·lustratiu d'aquesta creença i confiança respecte a la permeabilitat social. De fet, l'intens dinamisme de l'economia xinesa fa possible que la condició de pobresa material vaja sovint envoltada d'una aura d'expectatives d'augment en el nivell de vida i d'ascens social que sega la desesperança de l'estancament, més definitòria d'altres realitats.

En el marc del treball, com és natural, centren la nostra atenció els desplaçaments entre els trams baixos de renda, tant per les opcions d'escapar de la pobresa (mobilitat ascendent) com pels riscos de (tornar a) caure en ella. En la RPX, la pobresa transitòria ja és substancialment més elevada que la crònica (Barrera, De Paz i Revenga, 2006; Glauben, Herzfeld, Rozelle i Wang, 2012; Ward, 2016), i això implica un alt grau d'inestabilitat i inseguretat econòmica. És a dir, si bé és cert que relativament poca gent queda atrapada persistentment en la penúria, la població situada per sobre però propera al llindar de pobresa és molt susceptible de caure en ella, sovint de forma recurrent fruit de les oscil·lacions econòmiques. Les respostes que cal donar des de la política econòmica per a combatre la pobresa diferiran considerablement en funció de la seua naturalesa crònica o ocasional, ja que els factors que l'originen són diferents. Per tant, és important conèixer i tindre present aquest fet.

La situació de risc de pobresa ve donada en gran mesura per la falta d'instruments de seguretat econòmica per fer front a fenòmens adversos. La pèrdua del treball, la mort d'un membre de la família que constituïa la font principal d'ingressos, una malaltia, un incendi, una mala collita, un accident laboral que incapacite per al treball, etc. són vicissituds que poden conduir una família amb una posició relativament acomodada a la marginalitat en molt poc temps. Açò és especialment preocupant quan, per a la cobertura d'eixos avatars, les famílies es veuen abocades a desprendre's de recursos que els proporcionen ingressos (terres, animals...) o a sacrificar formació de capital humà (abandonament dels estudis dels fills per a incorporar-los al mercat laboral), fet que té conseqüències autodestructives, erosiona les capacitats de recuperació futura i dificulta l'eixida de la pobresa i el retorn a posicions anteriors (Barrera, De Paz i Revenga, 2006). En conseqüència, situacions de privació material originalment atzaroses corren el perill de perpetuar-se en el temps.

L'exposició a aquestos contratemps es va incrementar notablement a partir de les reformes iniciades l'any 1978. La pèrdua de xarxes de protecció i seguretat

econòmica en matèria laboral, d'habitatge, d'accés a l'educació i a l'assistència sanitària, etc. (el comunament anomenat «bol d'arròs de ferro») ha generat situacions de vulnerabilitat que es manifesten quan s'han d'afrontar eventuais revessos. Aquestos han de ser coberts necessàriament per les ancestrals xarxes informals de protecció principalment familiar (*guanxi*), fortament arrelades en la cultura i tradició xineses. Amb tot, encaren grans reptes. D'una banda, l'èxode del camp a les ciutats: els treballadors emigrants perden les seues xarxes de suport (encara que se'n generen de noves entre les comunitats d'immigrants –Botton, 2016–), així com les persones que es queden al món rural (principalment dones, xiquets i persones d'avançada edat), malgrat que puguen rebre remeses. D'altra banda, el canvi demogràfic, fruit de molts anys de política de fill únic, que fa sustentat dos pares en un únic fill i quatre avis en únic net (Botton, 2007; Pan, 2017). Comentarem aquestes qüestions amb més detall un poc més avant.

A continuació, farem un repàs a alguns estudis empírics sobre la qüestió, a mena d'aproximació i sense ànim d'aprofundir exhaustivament. Ding i Wang (2008) conclouen que la mobilitat entre el 1989 i el 2000 era major a la Xina que a altres països, amb una important contribució del creixement, i aquesta seria significativament major en zones rurals que urbanes (Haigang, 2005). Per a l'àmbit rural, entre 1989 i 2006, Shi, Nuetah i Xin (2010) observen que, tot i haver bastant mobilitat, aquesta és major entre els estrats més pobres, mentre que els rics són més proclius a mantindre la seua posició. A més, la mobilitat, i especialment la dels pobres de caràcter ascendent (per a l'àmbit rural, entre 1988 i 2005) s'hauria vist reduïda amb el temps (Jinqi, Guang-Sheng i Qiang, 2009). A la mateixa conclusió arribaven Heng, Shi i Quheng (2006) per a l'àmbit urbà (període 1991-2002). Per últim, Gong, Leigh i Meng (2012) analitzen la mobilitat intergeneracional en l'àmbit urbà i conclouen que la posició dels fills està molt relacionada amb la dels pares (amb una elasticitat de 0,63), i té entre els seus factors més determinants el nivell educatiu dels pares (tot i que aquesta relació és més baixa que en altres països), fet que ressalta la importància de polítiques educatives inclusives. El mateix estudi realitza una comparativa recopilant dades d'altres països i, si atenem a aquestes (molt disperses, amb un 0,12 per a Alemanya –Couch i Dunn, 1997– i un 0,80-0,83 per al Brasil –Dunn, 2007–), la Xina es situaria en la part alta de la taula (el que implica una menor permeabilitat social) però no en els valors més extrems.

L'OCDE (2018) concloïa que la mobilitat social tendeix a ser menor quant més elevada és la desigualtat (resulta lògic pensar que situacions de partida més distants comportaran majors dificultats per a passar d'unes a altres) i que la baixada des dels estrats mitjans als inferiors és menor en els països amb polítiques d'ocupació actives i àmplia cobertura de serveis socials. Açò ja ens dóna alguns indicis sobre la direcció que haurien de prendre les polítiques públiques, i en aquesta línia incidirem en ulteriors apartats del treball.

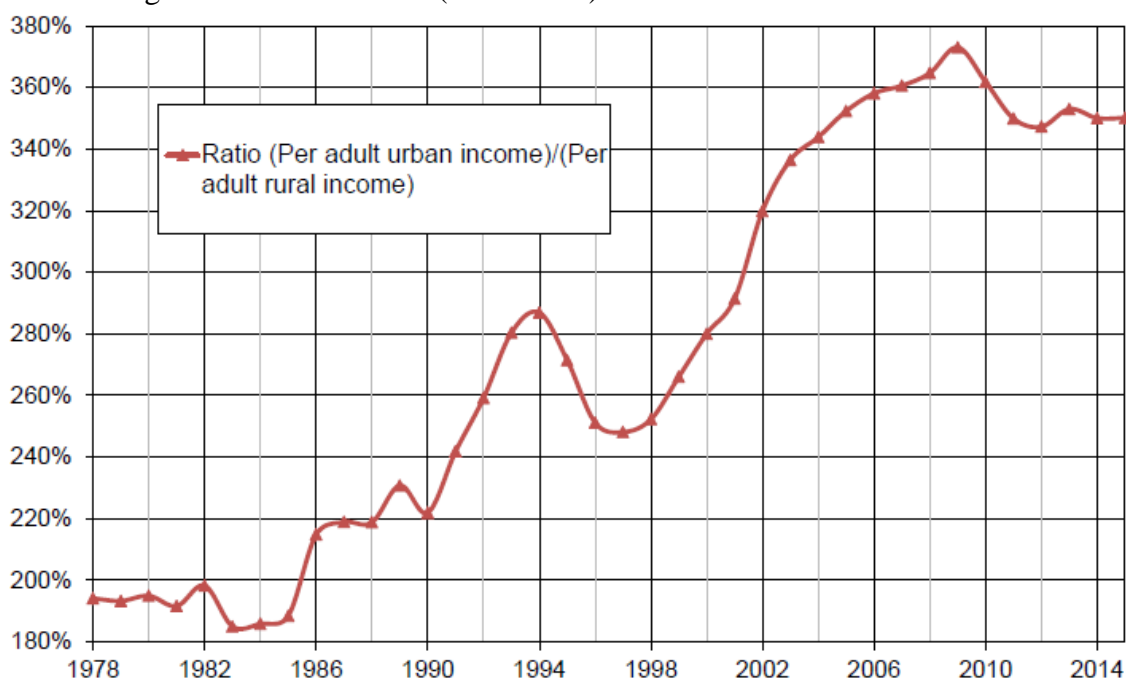
4.4. Desigualtat territorial

És difícil parlar d'una sola Xina. Les enormes disparitats entre regions, entre zones rurals i urbanes, entre costa i interior... ens obliguen a referir-nos a elles a l'hora de parlar de desigualtat i pobresa.

Les diferències, especialment entre l'àmbit rural i urbà, ja eren significatives en l'època maoista. La RPX era un país essencialment rural i agrícola amb una forta segmentació respecte a les àrees urbanes industrials, fruit en gran part de rígides restriccions administratives a la mobilitat (el sistema *Hukou*). Des que començaren les polítiques de «reforma i obertura» de Deng Xiaoping, però, aquestes disparitats territorials s'han vist incrementades. Els canvis en l'organització de la producció agrícola, en dissoldre's les comunes, van fer que inicialment les àrees rurals experimentaren un desenvolupament molt ràpid. Però la captació d'inversió privada, primer en les zones econòmiques especials i progressivament estesa a la resta d'àrees urbanes, va disparar el creixement d'aquestes i la bretxa es va amplificar (Gràfic 4). Arran d'aquest fet, el país ha viscut un procés d'urbanització molt intens. En 1949, l'any de fundació de la RPX, només un 10,6% de la població residia en nuclis urbans; en 1977, en vigílies de l'inici de les reformes, aquest percentatge a penes havia crescut fins a un 17,6%. La situació s'ha invertit en les últimes dècades, i en 2017 el 58,5% de la població ja era urbana (NBSC), amb vistes d'arribar a un 60% per a l'any 2020.

Gràfic 4

Ràtio entre ingressos urbans i rurals (1978-2015).

Font: Piketty, Yang i Zucman (2017).

Els diversos estudis empírics ens indiquen que la bretxa rural-urbana explica una gran part de la desigualtat total (més del 50% en 2007 –Shi, Sato i Sicular, 2013–), i

que aquesta contribució a la desigualtat nacional és molt major que en altres països (Sicular, Ximing, Gustafsson i Shi, 2007), encara que comparable a la d'altres economies emergents de renda mitjana com l'Índia, el Brasil o Indonèsia (Xie i Zhou, 2014). En canvi, altres factors més rellevants, per exemple, als EUA, com són l'ètnia, el nivell educatiu o l'estructura familiar, tindrien un paper secundari a la Xina. Per tant, si la desigualtat té naturaleses distintes, requerirà també solucions adaptades.

De fet, els elevats nivells de desigualtat de la Xina no ho són tant *dins* de les àrees urbanes i rurals (índex de Gini de 36,2 i 33,2 respectivament al 2015 –Banc Mundial–), on són comparables per exemple als d'Espanya. És quan s'observa el país com a conjunt quan es disparen aquestes diferències. Potser això ajuda a explicar que la desigualtat percebuda socialment no siga tan prominent, ja que s'observa en major mesura la de la realitat més propera.

Aquesta desigualtat entre el camp i la ciutat també té, com és natural, una traducció en termes de pobresa. La pobresa severa (definida per baix d'1,9 \$ al dia, en PPA), tot i ser ja molt reduïda, persisteix més a l'àmbit rural (1,3%) que a l'urbà (0,3%) (Banc Mundial, xifres de l'any 2015). A més a més, la població rural afronta problemàtiques específiques. Són mereixedores de menció les expropiacions de terres de cultiu per a urbanitzar, dutes a terme per les autoritats locals, que han deixat a molts camperols privats del seu sostén de vida i abocats a la marginalitat (Ríos, 2007). Aquestes expropiacions, en moltes ocasions vinculades a casos de corrupció i utilitzades per a l'especulació, són una de les principals fonts de protestes populars en les zones rurals. Si bé és cert que la lluita contra la corrupció es troba entre les prioritats de l'actual govern de Xi Jinping, el qual ja ha actuat amb severitat i contundència en diversos casos que han eixit a la llum.

Les diferències entre regions, més riques a la costa i més pobres a l'interior occidental, també suposen una contribució significativa a la desigualtat total (Xie i Zhou, 2014), encara que no tant com la bretxa rural-urbana a dintre de cada regió (Shi, Sato i Sicular, 2013). No obstant això, la divergència interior-costa es va incrementar substancialment, especialment als anys 80 i 90, passant d'explicar un 6,5% de la desigualtat total a un 17,3% en poc més d'una dècada, de 1983 a 1995 (Kanbur i Zhang, 2009). Addicionalment, la bretxa rural-urbana intraregional és més elevada en les províncies occidentals interiors (Sicular, Ximing, Gustafsson i Shi, 2007), les quals, alhora, conserven un major predomini del món rural: la població urbana al Tibet a penes arribava al 30% en 2017, mentre que superava el 80% a diverses regions costaneres (NBSC). Hem de considerar que la major part de la població segueix vivint a les regions interiors. En conseqüència, si es vol ampliar el mercat intern per a fomentar la demanda agregada via consum, caldrà posar l'accent en millorar el nivell de vida en aquestes àrees.

Existeixen també àmplies diferències territorials en la cobertura dels serveis públics, que vénen donades en gran part per la seua provisió descentralitzada. En

haver-se deixat en mans de les autoritats locals, el nivell i la qualitat dels mateixos depenen en gran mesura de la seua capacitat financera; i, naturalment, aquesta està subjecta a diferències de renda (Dollar, 2007; Zhang i Kanbur, 2009). Per tant, les disparitats d'ingressos de la població tenen una translació també en la cobertura de serveis públics, reforçant les desigualtats. Cal afegir, a més, els problemes de disseny i els desequilibris de la descentralització fiscal. Les competències de despesa més voluminoses, i especialment les de naturalesa social, estan concentrades en els nivells subcentrals. Aquestos assumeixen el 94,9% de la despesa educativa, el 95,9% de la seguretat social i les polítiques d'ocupació, el 99,3% de la despesa sanitària o el 93,6% de les polítiques d'habitatge, per exemple, i originen un volum de despesa quasi 6 voltes superior (entre els diferents nivells inferiors) al del govern central. No hi ha, en canvi, una correspondència amb les competències d'ingressos, fet que provoca que, mentre que per al govern central les despeses només suposen un 36,8% dels seus ingressos, per als nivells subcentrals aquestes representen un 189,4% dels ingressos propis (NBSC, dades per a l'any 2017). Aquestos desequilibris financers estructurals, a més de generar problemàtiques d'endeutament (Sánchez, 2016, 2017, 2018; OCDE, 2017), limiten l'expansió de les polítiques socials.

Fins ara, l'aposta dels diferents governs pel que fa a la desigualtat geogràfica sembla haver sigut la urbanització (en l'actual pla quinquennal s'explicita l'objectiu de passar d'un 55% a un 60%) i una major flexibilitat per a permetre l'emigració com a vàlvula d'escapament de la pobresa rural. No així tractar de convergir els nivells de vida entre el camp i la ciutat: hi ha realment la voluntat política? L'esmentada estratègia no pot mantindre's eternament: no és sostenible que visca tanta població amuntegada a unes congestionades grans urbs, ni tampoc abandonar a la despoblació les extenses àrees rurals interiors. L'agricultura i la ramaderia, concentrades per descomptat al camp, segueixen sent sectors estratègics per a la seguretat alimentària de la població, especialment en un país tan populós. La RPX, economia exportadora per excel·lència, va importar en 2016 molts més productes alimentaris dels que va exportar (101 miliards de dòlars importats i 60,2 miliards de dòlars exportats –Observatory of Economic Complexity–), és a dir, actualment la seua alimentació és dependent de l'exterior. Si no es volen descuidar aquestos sectors, cal prestar atenció a la situació i el nivell de vida al medi rural: unificar i garantir l'accés als serveis públics, ampliar i millorar l'ensenyament públic rural, resoldre els desequilibris i iniquitats del sistema fiscal, incrementar la productivitat agrícola i ramadera, aplicar fortes mesures redistributives entre i dins de les regions, invertir en infraestructures, posar en marxa plans de creixement interior que permeten desenvolupar altres sectors productius, etc.

Les polítiques de reducció de les disparitats rurals-urbanes haurien d'incidir sobretot en les regions occidentals interiors que, com ja hem dit, són les que presenten majors disparitats. En particular, les polítiques més eficaces semblen ser les inversions públiques en educació rural (les diferències educatives contribueixen entre

un 25% i un 30% a la bretxa entre el camp i la ciutat) i en desenvolupament, innovació i millores de la productivitat agrícola (Sicular, Ximing, Gustafsson i Shi, 2007; Zhang i Fan, 2009). Tot i l'elevada divergència en l'ensenyament públic (molt més precari a les àrees rurals), que constitueix un factor explicatiu essencial de la desigualtat territorial, cal tindre també en consideració que, en aquestes àrees, hi ha un menor retorn privat del nivell educatiu (Sicular, Ximing, Gustafsson i Shi, 2007); molt possiblement, a causa de la diferent estructura productiva i els conseqüentment distints requeriments de capital humà. Açò ens fa concloure que la política educativa no pot plantejar-se de forma aïllada, sinó que cal acompanyar-la de transformacions estructurals i inversions productives, centrades fins ara en la costa.

4.5. Migració interior

Les desigualtats territorials ens obliguen a referir-nos al fenomen de la migració interior. Els fluxos migratoris lligats a l'intens procés d'urbanització interiors han suposat un dels majors desplaçaments de població en temps de pau de la història. L'any 2017 hi havia vora a 291 milions de xinesos considerats com a població flotant o *mingong* (amb una residència distinta a la del registre oficial durant més de 6 mesos en l'últim any), dels quals 244 corresponien a desplaçaments entre províncies distintes, i la resta dins de cada regió (NBSC). Aquestes dades s'han mantingut més o menys estables en els últims anys.

El fenomen de la migració interior ens interessa en el context d'aquest treball per dues qüestions. En primer lloc, perquè els desplaçaments camp-ciutat i, en menor mesura, interior-costa han estat la via principal per a acabar amb la pobresa de la població de zones endarrerides. El creixement de l'activitat econòmica, concentrada a les ciutats més pròsperes, ha servit per a absorbir les borses de pobresa al camp a través de la migració. Mentre que en fases de menor creixement, la població desplaçada retorna a les zones rurals canalitzant la falta de treball a la ciutat. En segon lloc, perquè la situació dels immigrants d'origen rural a les ciutats és també una font de desigualtat intraurbana, especialment pel que fa a l'accés als serveis bàsics. I sostindrem que aquesta té el seu origen en barreres administratives i una perniciosa distribució d'ingressos i competències entre els diferents nivells de govern.

A aquest respecte, cal parlar del sistema *Hukou* de registre de la residència. Tot i haver servit inicialment com a eina per a controlar i limitar els moviments migratoris, el *Hukou* s'ha flexibilitzat els últims anys, donant peu a l'enorme èxode rural que comentàvem. Eixes reformes s'emmarquen en l'estratègia del govern xinès d'incentivar la mobilitat camp-ciutat i interior-costa com a instrument per a equilibrar i alleujar les disparitats territorials. Això no obstant, les reformes no han anat acompanyades d'una garantia d'accés als serveis públics per a la població desplaçada. La majoria d'aquests serveis estan en mans dels governs locals, que imposen com a requisits d'accés estar registrats en la localitat (baix l'exigència de

renunciar a les terres de cultiu en les poblacions d'origen, sovint l'única garantia per a les seues famílies). A açò se li afegeix el fet que les contribucions al sistema de pensions no siguen portables d'unes províncies a altres i els treballadors desplaçats no tinguen cap dret a cobrar-les posteriorment.

La fragmentació que ha implicat el sistema *Hukou* en els mercats laborals ha permés disposar d'un *exèrcit de reserva* de treballadors arribats a les zones industrialitzades i amb menys drets reconeguts, que ha mantingut els salaris controlats a la baixa i ha seguit fent atractiva la inversió (Correa i Núñez, 2012), nodrint-la d'abundant mà d'obra barata. Aquests afegeixen una competència addicional, amb la intenció de partida de treballar totes les hores possibles, en pitjors condicions si cal, i enviar així remeses a les seues famílies fins a poder tornar; fet que suposa un obstacle per a augmentar els estàndards de vida, també, de la població local (Ríos, 2007). És a dir, el *Hukou* ha sigut funcional als anteriors objectius de política econòmica (captació d'inversions i foment de les exportacions de manufactures), però podria deixar de ser-ho si els objectius canvien. Açò planteja la conveniència d'una progressiva eliminació del *Hukou*, que per ara sembla poc probable (Correa i Núñez, 2012), o almenys d'establir mecanismes que garantisquen un accés equitatiu als serveis públics i el reconeixement dels mateixos drets per a la població immigrant respecte de la local.

5. Davant d'una nova estratègia de desenvolupament?

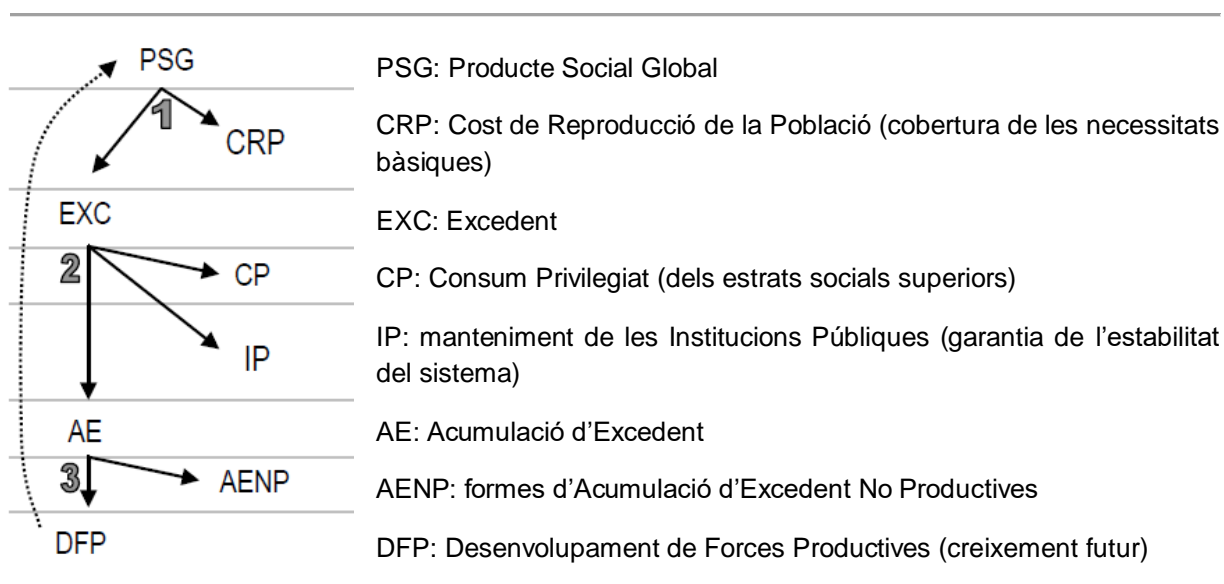
Com hem vist anteriorment, hi ha hagut, els últims anys, un canvi en la tendència de la desigualtat de renda, que ha començat a ser descendent. Per què ha ocorregut açò? Kuznets (1955) defensava, amb la seua famosa corba en forma d'*U* invertida, que els països subdesenvolupats partien de situacions molt igualitàries (pobresa generalitzada), incrementaven la seua desigualtat quan creixien i aquesta tornava a caure de forma natural quan el país havia assolit nivells elevats de desenvolupament. Només calia «esperar». Aquesta lectura, però, va quedar superada per la realitat quan, a partir dels anys 80 del segle passat, la desigualtat va tornar a incrementar-se als països industrialitzats. No creiem que siga tampoc aplicable al cas xinés. No hi ha cap propensió «natural» cap a societats més igualitàries, sinó que, en la pugna per la distribució social de la producció, hi actuen multitud de forces i interessos contraposats. Per tant, no podem deslligar la qüestió de factors polítics i socials. I especialment en una economia com la xinesa, amb una forta implicació de l'estat en la direcció de l'activitat econòmica, cal parar especial atenció a la definició dels objectius de la política econòmica. És la mutació d'aquests la que considerem la raó fonamental de la inversió de la tendència.

El diagrama de la Figura 1 ens serveix per a il·lustrar-ho. El model de creixement seguit a partir de les reformes iniciades en 1978 centrava els seus esforços en el desenvolupament de les forces productives, és a dir, en la formació de capital per a

assolir increments de la producció més intensos i accelerats, amb notable èxit. Aquesta estratègia respon a la que Deng Xiaoping anomenava «fase inicial del socialisme», en la qual encara es trobaria la RPX, i que té el creixement com a meta primordial (Bregolat, 2007). Ara bé, tothom no s'ha beneficiat d'eixe creixement d'igual manera. Si bé una part es destinava a millorar les condicions de vida de la població (CRP, a l'esquema de la Figura 1), com hem constatat per la baixada dels nivells de pobresa, l'objectiu prioritari era acumular la major part possible d'excedent per a propiciar una reproducció ampliada a través de la inversió productiva. Alhora, hi ha hagut una desviació de l'excedent productiu cap a les elits econòmiques (CP, al diagrama). Una mostra d'això és que el nombre de milionaris (en dòlars) de la RPX s'ha multiplicat per 85 en molt poc temps, passant dels 41.000 en l'any 2000 als 3,5 milions en 2018 (*Credit Suisse Research Institute*, 2018). Per tal d'evitar la polarització social de la que el mateix Deng Xiaoping advertia, junt a altres desequilibris, es planteja ara la necessitat de moderar els ritmes de creixement (així i tot, extraordinàriament elevats per als nostres estàndards: en l'actual pla quinquennal s'estipula com a meta un 6,5% de creixement interanual del PIB), limitant l'acumulació d'excedent, i amplificar la part destinada a la millora el benestar general de la població (CRP). És a dir, de configurar una nova estratègia de desenvolupament.

Figura 1

Esquema de producció, distribució i reproducció econòmica.

Font: March (2013) a partir de Furtado (1982).

La preocupació per l'equilibri social s'explicita de forma més clara a partir de l'XI pla quinquennal (2006), el primer elaborat sota el mandat de Hu Jintao i el seu primer ministre Wen Jiabao. Durant aquest període, es fa constant referència a la *concepció científica del desenvolupament* (en equilibri, sostenible i centrat en la població) i a la recerca d'una societat harmoniosa o *hexie shehui* (Bustelo, 2005). Posteriorment, amb

Xi Jinping, aquesta línia s'ha intensificat sota els conceptes del *somni xinès* i la construcció d'una societat moderadament pròspera o acomodada (Parra, 2016).

Si, com afirmem, s'està produint un canvi de model de creixement derivat d'una reorientació dels objectius de la política econòmica per part del govern xinès, a què es deu aquest canvi? Tractarem d'oferir una explicació teòrica fonamentada tant en factors polítics i socials com econòmics, si és que es poden destriar.

5.1. Factors polítics i socials

Amb l'inici de les reformes i el seu aprofundiment, van emergir noves classes socials al si de la RPX. L'aparició de capital privat va donar lloc a una nova classe empresarial; i el creixement accelerat de l'economia, a una mena de classe mitjana acomodada, encara dèbil però en constant creixement. El PCX ja va obrir la porta a la primera (en base a la teoria de la «triple representativitat» de Jiang Zemin), segons Bregolat (2007), per a tractar d'unir els seus interessos als del partit i evitar que s'organitzaren al marge com a força d'oposició. Amb la configuració d'una nova línia política que redueix progressivament la posició de la classe treballadora com a eix central, el PCX es veuria abocat a tractar d'amplificar la seua base social enfortint i estenent les noves classes sorgides al caliu de les seues polítiques, i que en són les grans beneficiàries. És a dir, les noves classes mitjanes.

Paral·lelament, una altra possible explicació és l'existència d'una creixent demanda social d'*igualtat*. En una enquesta realitzada per l'agència de notícies oficial del govern xinès, *Xinhua News Agency* (2012), la desigual distribució de la riquesa i dels ingressos era assenyalada com a una de les principals preocupacions per a la societat xinesa, i situaven la seua reducció de la bretxa com a element prioritari a ser tractat en les sessions polítiques venidores. Tot i les millores més o menys generalitzades de les condicions de vida en termes absoluts, l'eixamplament de l'esclatxa entre rics i pobres s'ha traduït en una minvant valoració de la satisfacció amb la vida i del benestar subjectiu que, a més, ara mostra una major divergència en funció dels nivells de renda: ha augmentat per als estrats superiors però decrescut més intensament per als inferiors i mitjans en les últimes dècades (Easterlin, Morgan, Switek i Wang, 2012; Bartolini i Sarracino, 2014). Entre les causes que es desprenen de diferents enquestes, s'assenyalen la velocitat de les transformacions, la pujant polarització amb les conseqüents comparatives socials desfavorables, la pèrdua de posició relativa i la frustració que generen les majors aspiracions (Amarante i Colacce, 2018; Otis, 2017; Brockmann, Delhey, Welzel i Yuan, 2009).

A açò cal sumar també el repunt en la conflictivitat social que s'ha observat els últims anys, en gran part relacionada directament o indirecta amb qüestions distributives. Per exemple, el nombre de disputes laborals registrades (referides a qüestions salarials, cobertures socials i acomiadaments) ha passat de les 48.121 de

l'any 1996 a 785.323 en 2017 (NBSC), tot i que la gran majoria (97,1%) corresponien a demandes individuals. Ací només estarien inclosos els conflictes laborals que van ser canalitzats amb els procediments legals, però no són representatius del conjunt. *China Labour Bulletin* (ONG en defensa dels drets laborals amb seu a Hong Kong, «opositora» al PCX) va registrar, l'any 2011, 184 vagues al llarg i ample de la RPX; aquesta xifra s'elevaria a 1.701 per a l'any 2018. Així mateix, les manifestacions i protestes són cada vegada més habituals al país (unes 187.000 l'any 2010). Les més comunes són d'àmbit laboral, amb una especial incidència entre els col·lectius d'immigrants d'origen rural, i també entre les noves classes mitjanes, amb altres preocupacions. Malgrat ser normalment poc populoses i referides a assumptes molt focalitzats, tenen certa propensió a prendre formes violentes, i aproximadament el 16% són reprimides per la força (Göbel, 2017). Per ara, es tracta d'un descontent poc organitzat políticament, però creixent. Són protestes majoritàriament locals amb demandes individuals i que combinen interessos molt diversos, però que no apunten al problema global de la desigualtat (Lin, 2016), el que fa que no constitueixen a hores d'ara una amenaça seriosa. De fet, el govern ha actuat generalment fent concessions (sempre que estigueren disposats a posar fi a les protestes si les acceptaven) per a evitar fer perillar l'estabilitat, però reprimint els líders i aquelles accions que s'estenien massa en el temps o es polititzaven (Zavoretti, 2010). Altres autors (Xie, 2016) consideren improbable que la desigualtat acabe desembocant en inestabilitat política per les característiques culturals i sociològiques de la població xinesa. Però, més enllà de la debilitat o la fortalesa de les protestes i de la capacitat i estratègia del govern per a sufocar-les, el que està clar és que el PCX no pot permetre's perdre el suport de la classe treballadora, que segueix sent encara la seua principal base social, ni tampoc ignorar les demandes de les noves classes mitjanes.

Amb tot, aquestes dades adverteixen d'una expressió tímida de descontent incipient, que no pot menysprear-se, però que no ens ha de dur tampoc a extraure conclusions precipitades. Els continus i significatius progressos en termes absoluts que han experimentat les capes més baixes fan que les expectatives d'augment del nivell de vida mitiguen la percepció de la condició de pobresa relativa. De fet, la satisfacció global de la ciutadania xinesa respecte a la direcció del seu país es troba entre les majors del món en termes comparats, molt per damunt dels països del nostre entorn (en 2014, 87% de satisfacció i 8% d'insatisfacció; 8% i 91%, respectivament, per al cas espanyol, just a la inversa). Un 87% (2016), també opinava que la situació econòmica del país era bona (13% en Espanya), mentre que en 2002 eixe percentatge era del 52%. El 82% (2016) creia que la generació dels seus fills viuria millor que la seua (24% per a Espanya, 2017) i un 92% (2014) declarava confiar en el President Xi Jinping (*Pew Research Center*).

Per tant, la resposta a una demanda social d'igualtat com a factor causal de la reorientació de la política econòmica, si bé hi pot contribuir, ofereix una capacitat explicativa limitada. Hem de recórrer necessàriament a altre tipus de factors.

5.2. Factors econòmics

Hi ha diversos desequilibris de naturalesa més estrictament econòmica que apunten a la conveniència d'eixa transformació del model de creixement, i considerem que són el seu major desencadenant. L'excessiva dependència de les exportacions (que ha quedat constatada amb l'última crisi econòmica global), acompanyada d'un desproporcionat volum d'inversió en formació bruta de capital i de nivells d'estalvi massa elevats (Sánchez, 2016, 2017, 2018), posa de relleu la necessitat de construir un mercat de consum intern potent. De fet, la participació del consum en el PIB va arribar fins i tot a baixar del 50% entre 2008 i 2011 (NBSC). La recepta més lògica no pot ser una altra que incrementar els nivells de vida de la població i, molt especialment, els de les rendes més baixes, que disposen d'una propensió marginal al consum major. A més, el seu gran volum i relativament baix punt de partida fan possible que qualsevol millora en el poder adquisitiu tinga una incidència molt significativa. Això sí, sempre que gaudisquen d'una xarxa de seguretat econòmica que no les obligue a mantindre aquest increment de la renda en forma d'estalvis per a afrontar contratemps com la jubilació, tractaments mèdics, baixes laborals, desocupació, educació dels fills, etc. En cas contrari, la insuficient capacitat del consum interior i l'excés d'acumulació de capital poden provocar crisis de sobreproducció quan la demanda externa no siga capaç d'absorbir-la.

En conseqüència, si la intenció és canviar el model de creixement i esdevindre una economia basada en la demanda interna, cal tindre en compte diverses consideracions al respecte de la desigualtat. Ostry, Berg i Tsangarides (2014) mostren evidència empírica sòlida que indica que el nivell d'aquesta és un determinant clau tant del ritme com de la durada i estabilitat dels intervals de creixement a mitjà termini, amb un efecte negatiu. És a dir, reduir la desigualtat, més enllà de poder constituir un fi polític en sí mateix, és desitjable també si l'objectiu bàsic que es persegueix continua sent el del creixement, ja que pot arribar a frenar-lo i fer-lo inestable i insostenible en el temps. A més, hi ha poca evidència que les polítiques redistributives afecten negativament al creixement. Sí ocorre amb casos de redistribució extrema, però els efectes positius de la major igualtat resultant hi actuen amb un paper compensador, i provoquen que el resultat final siga més o menys *neutre* o poc concloent. En canvi, polítiques redistributives moderades produeixen un efecte net positiu, ja que les reduïdes o nul·les conseqüències negatives de la redistribució queden altament superades per les positives de la distribució més igualitària generada.

6. Últimes reformes i els seus efectes en la desigualtat i la pobresa

Comentàvem abans que, quan parlem de desigualtat i pobresa, limitar-nos a una perspectiva exclusivament monetària pot oferir-nos una imatge distorsionada i parcial de la realitat. La provisió de serveis públics constitueix una renda en espècie que pot tindre forts impactes distributius, i que minorarà la desigualtat sempre que beneficie

en major proporció les rendes baixes. Així mateix, difícilment podem considerar igualment pobres dos persones amb la mateixa renda monetària si una té garantit l'accés a l'habitatge, la salut o l'educació dels seus fills i l'altra no. Fins i tot amb uns ingressos superiors, la situació de vulnerabilitat i els conseqüents riscos de caure en la pobresa que afronte la segona poden ser majors en absència d'eixes xarxes de protecció. Com és lògic, aquestes qüestions resulten més complicades de quantificar, però no podem obviar-les en la nostra anàlisi.

Durant l'etapa maoista, els serveis mencionats i altres tants eren proveïts per les empreses estatals als treballadors i les seues famílies. Estaven vinculats a les unitats laborals (*danwei*) i, en les zones rurals, a les comunes (*gongshe*). Era el que es coneixia com sistema del «bol d'arròs de ferro», ja que cobria totes les necessitats bàsiques. Amb les reformes iniciades l'any 1978 es van desmantellar, en primer lloc, les comunes al camp. Les prestacions a les que donava accés el *danwei* es van mantindre inicialment per a les empreses estatals, però amb la introducció d'empreses privades i els successius ajustos de plantilla de les empreses públiques fruit de les reestructuracions que perseguïen augmentar l'eficiència, el nombre de treballadors i famílies a les que ara cobrien es va reduir notòriament. Com que les empreses públiques eren les úniques que estaven obligades a realitzar aquestes prestacions i, en aquell moment, la competència era essencialment via costos, açò llastava la rendibilitat de les empreses estatals. Finalment, se'n va suprimir l'obligació l'any 2004 (Ríos, 2007). Si una major part dels ingressos, especialment de les rendes baixes, va a parar a serveis que abans eren gratuïts o estaven fortament subsidiats, l'impacte sobre la desigualtat serà negatiu.

En termes de desigualtat de gènere, la pèrdua de llocs de treball en les empreses públiques va afectar en primera instància a les dones, ja que els serveis que estaven obligades a cobrir les *danwei* per a les treballadores resultaven més cars (calia disposar d'escoles bressol, de permisos de baixa i descansos per embaràs, maternitat, lactància i menstruació, etc.). En conseqüència, les primeres en perdre les seues ocupacions a les empreses estatals van ser elles (o bé eren situades en «reserva», açò és, de baixa permanent), fenomen que s'estendria als homes uns anys més tard (Saíz, 2009).

L'Estat xinès no disposava tampoc d'ingressos fiscals suficients com per a universalitzar eixes prestacions i armar un sistema de provisió estatal. Al capdavall, la seguretat social i l'accés a serveis essencials ha passat a dependre en major mesura de la família i del nivell local (Zavoretti, 2010), que com ja hem comentat presenta forts desequilibris. Addicionalment, hi ha empreses que ofereixen per voluntat pròpia habitatge i altres serveis al seu personal, amb la intenció de crear sentiment de comunitat i de pertinença. D'eixa forma, els treballadors també poden romandre a les instal·lacions de l'empresa durant tota la jornada i incrementar la seua productivitat (Leconte (productor), 2005).

Ara bé, si s'ha produït una redefinició dels objectius per part del govern xinès, deuríem observar un canvi en la direcció de les polítiques en els últims anys. Hi ha hagut una translació a les polítiques aplicades? Quines característiques tenen? Quines deficiències presenten? A continuació, intentarem donar resposta a aquestes preguntes repassant alguns àmbits de la política econòmica referents a les xarxes de seguretat econòmica (pensions), la provisió de rendes en espècie (educació, sanitat, habitatge...), les rendes salarials i les rendes monetàries compensatòries (*Di Bao*). Al final d'aquest apartat farem una síntesi de totes ells.

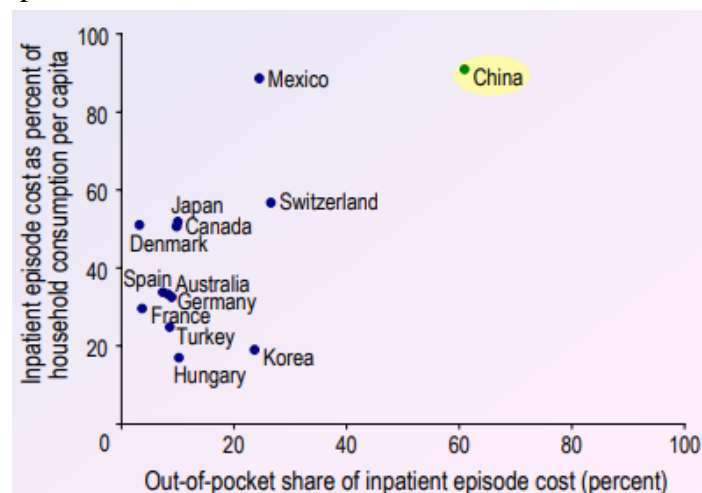
6.1. Seguretat social

L'any 2011 va entrar en vigor la primera llei integral de la seguretat social. Aquesta defineix un marc estatal estandarditzat, tot i que la gestió recau en els governs locals, que tenen marge de decisió en molts paràmetres (Ku i Zhang, 2013). En ella s'inclouen sanitat, pensions de jubilació, accidents laborals, desocupació i maternitat. El fons d'habitatge, tot i ser també un segur social, queda al marge d'aquesta llei.

La cobertura sanitària pública va passar, durant les dues primeres dècades de reformes, de vora al 90% en 1978 a només un 4% en 1997 (Hart-Landsberg i Burkett, 2006). A més, el seu elevat cost feia que l'accés resultara prohibitiu per a molta gent (Gràfic 5). De fet, en 2003, el 30% de les llars pobres identificaven l'alt cost de la sanitat com la principal font de la seua pobresa (Dollar, 2007, a partir de l'Enquesta Nacional de Salut).

Gràfic 5

Cost mitjà de l'hospitalització respecte a la capacitat de consum de les llars i percentatge del mateix assumit pels pacients.

Font: Dollar (2007).

Aquesta situació ha tendit corregir-se progressivament, i s'ha passat d'un 40% de la despesa sanitària no finançada directament pels pacients en 2001 a un 65,2% en 2011 (OIT). En 1998 es va crear un segur de salut per a treballadors (cobria fins a

un màxim de l'equivalent a 5 voltes el salari anual) que es va expandir molt ràpidament. En 2003 es va afegir un segur per a les zones rurals amb un pressupost molt reduït; la major part de la despesa seguia corrent a càrrec dels pacients. I en 2007 es va ampliar la cobertura a residents urbans no treballadors (Maiza i Bustillo, 2016). Amb la nova Llei de la Seguretat Social, hi ha un segur mèdic obligatori per a treballadors urbans i, amb caràcter voluntari, un per a residents urbans (no treballadors) i un nou segur mèdic cooperatiu rural. El primer funciona amb contribucions a partir del salari (amb un fons individual i un col·lectiu), i els segons es financen amb contribucions dels ciutadans que s'acullen i del govern. Al remat, la ràtio de llits d'hospital per cada 1.000 habitants era de 3,8 en 2015, el doble que deu anys abans. En el mateix període, la despesa pública en sanitat per habitant quasi s'havia multiplicat per 7, i es situava en 433 \$, segons dades de l'OCDE.

De forma anàloga s'articula el segur de pensions de jubilació, amb tres programes: un per a treballadors urbans (obligatori), un per a residents urbans i un tercer per al món rural (voluntaris) (Ku i Zhang, 2013). Es tracten de fons de capitalització, la conveniència dels quals com a tècnica financera és dubtosa (Salvador, 2018), però no entrarem en aquesta qüestió.

Les aportacions exigides per als plans voluntaris resulten excessivament elevades per als col·lectius als que van dirigides (persones amb baixos ingressos), que queden consegüentment exclosos. A açò cal afegir les dificultats per a la portabilitat dels fons entre regions, que desincentiven la participació de la població flotant (Maiza i Bustillo, 2016). Amb tot, el percentatge d'ancians que rebien pensió de jubilació era del 74,4% en 2011 (OIT), i l'objectiu del XIII Pla quinquennal és assolir una cobertura del 90% entre els residents de les àrees urbanes.

Adicionalment, la seguretat social comprén prestacions per desocupació (la durada depèn de la quantia que s'haja acumulat, amb limitacions), accidents laborals (coberts per l'empresa) i maternitat. En aquesta última, l'empresa ha de fer una contribució al fons en proporció sobre el salari tant de les seues treballadores com dels seus treballadors, és a dir, no encareix directament la contractació femenina. A més, les dones de treballadors homes també tenen dret a la cobertura de les despeses mèdiques associades a la maternitat. Per contra, els pares només tenen tres dies de permís per paternitat, i hi ha la prohibició per a les empreses d'acomiarar les treballadores mares fins que el fill complisca un any (Ku i Zhang, 2013).

Aquest sistema públic ha estat a més complementat amb una xarxa de mútues obreres, a través dels sindicats oficials, per a la cobertura de diversos riscos. Van començar a implementar-se a partir de l'any 1992 (*All-China Federation of Trade Unions*, 2007).

Comptat i debatut, hi ha hagut un augment lent i progressiu de les xarxes de seguretat social, revertint parcialment el desmantellament produït fins als primers anys

del present segle. Això no obstant, el sistema de seguretat social presenta múltiples deficiències i iniquitats que caldrà corregir.

6.2. Habitatge

Pel que fa a l'habitatge urbà (en l'àmbit rural no s'han produït canvis tan profunds i no els comentarem), es poden distingir tres períodes des de l'inici de les reformes de Deng Xiaoping: fins a l'any 1998 hi va haver una política dual amb coexistència pública i privada, del 1999 al 2004 es va experimentar un procés de privatització i, del 2005 en avant, l'habitatge ja és fonamentalment privat però amb un fort èmfasi en les polítiques socials (Sato, Sicular i Ximing, 2013). L'any 2009, el govern xinès va llançar un programa de provisió d'habitatge per a rendes baixes a gran escala, tant amb lloguer públic directe com amb subsidis per al lloguer privat (Westmore, 2017a).

Els notables increments de preu en l'habitatge dels últims anys s'han concentrat a les grans urbs, amb una elevada pressió poblacional, i açò ha ocasionat dificultats en l'accés especialment per als immigrants interiors (Lin, 2016). Tot i que el govern ha dut a terme ambicioses polítiques de provisió d'habitatge públic social a preus més assequibles, per ara és encara escàs. També s'ha introduït un fons d'habitatge com a part complementària al sistema de seguretat social, que es nodreix amb contribucions d'una part del salari i que es pot retirar en el moment d'adquirir, construir o renovar l'habitatge, per a fer front al lloguer o en el moment de la jubilació si hi ha romanent (Ku i Zhang, 2013). En l'actualitat, un repte que afronta la RPX és el de l'especulació immobiliària. Sent un país amb una elevada propensió a l'habitatge en propietat, el govern està tractant de fomentar el lloguer, ha imposat un límit de possessió de dos habitatges i està controlant el crèdit per a la compra d'habitatge directament des del sector bancari. Però l'extensió d'una banca informal (*shadow banking*), que contribueix a finançar la bombolla (Sánchez, 2018), pot restringir l'efecte d'aquesta última mesura.

Al capdavant, en els últims 15 anys i després dels anteriors processos de privatització, hi ha hagut considerables esforços per part del govern xinès en matèria d'habitatge, amb la finalitat de garantir-ne l'accés a les rendes baixes.

6.3. Educació

Pel que fa a l'educació, l'escolarització obligatòria dura nou anys: l'etapa primària (sis anys) i el primer cicle de secundària (tres anys). Per a accedir al segon cicle d'educació secundària, que ja no és obligatori, cal superar uns exàmens i pagar les taxes corresponents, i es pot cursar en escoles que preparen per a l'educació superior tècnica (una mena de formació professional) o universitària. L'accés a l'ensenyament universitari és extraordinàriament competitiu. El sistema de finançament és de copagament o cost compartit, i les taxes que abonen els estudiants depenen actualment del seu nivell de renda. També s'han anat introduint progressivament

beques, préstecs i exempcions. Per exemple, en 2005 es va crear un programa de subsidis, d'uns 300 iuans anuals per estudiant, que s'han fet relativament habituals en zones rurals per a l'etapa secundària bàsica. Aquest tipus de mesures encaminades a afavorir un accés més equitatiu a l'educació s'ha estat donant des d'inicis de segle, amb l'arribada de Hu Jintao a la presidència de la RPX (Murphy i Johnson, 2009).

En 2007 es van suprimir les taxes als nivells d'ensenyament obligatoris. Fins a aquell moment, les taxes de matriculació consumien una part important de l'ingrés familiar, fet que provocava que tant l'edat d'escolarització (sis anys) com els nou anys de permanència s'incompliren sistemàticament, especialment en l'àmbit rural (Brown i Park, 2002). En aquest mateix estudi s'assenyalava que la pobresa, i més encara la restricció en l'accés al crèdit, eren determinants clau de l'èxit acadèmic, de l'aprenentatge i de l'abandonament escolar (naturalment, de forma negativa). La primera causa d'aquest últim era precisament la incapacitat per a pagar les taxes. Així mateix, s'apreciaven importants diferències en la incidència d'aquestos aspectes segons el gènere dels estudiants (la inversió educativa en les filles era en general més susceptible de veure's afectada davant les diferents dificultats presentades) i disparitats geogràfiques molt acusades pel que fa a la qualitat de les escoles (per exemple, en termes de nivell educatiu del professorat). No obstant això, els canvis introduïts en la política educativa amb posterioritat a l'estudi de Brown i Park (2002), buscant corregir algunes de les deficiències assenyalades, obliguen a agafar aquestes conclusions amb cautela i prendre-les simplement com una fotografia del moment en què es va realitzar. Seria interessant disposar d'estudis similars més actuals.

Amb tot, la resta de despeses educatives a banda de la matrícula (transport, material escolar...) segueixen suposant una important barrera, també en els nivells bàsics. Sobretot, si existeixen restriccions en l'accés al crèdit. Aquest es torna primordial en un context en què, per a llars amb ingressos baixos, la suma dels costos educatius supera la renda de la unitat familiar a partir de la primera etapa post-obligatòria; i, en l'ensenyament superior, l'arriba a triplicar. Fins i tot per a les llars amb ingressos mitjans, els costos de l'educació superior consumeixen quasi el 80% de la renda familiar (Taula 2). L'escassa arribada d'estudiants provinents dels estrats socioeconòmics inferiors als nivells educatius superiors resulta onerosa no només en termes d'equitat, sinó també d'eficiència, en desaprofitar el talent potencial que queda pel camí.

Paral·lelament al problema de les restriccions financeres ja assenyalat per Brown i Park (2002), Zhang (2014) apunta que l'educació també pot convertir-se en *causa* de pobresa precisament quan *sí* hi ha disponibilitat de crèdit. Açò és, nombroses famílies d'ingressos baixos i mitjans s'endeuten per a finançar l'educació dels seus fills, confiant que assolisquen un elevat nivell de renda en el futur. Si l'estudiant, donades les nombroses barreres i l'extraordinària competitivitat que hi ha per a accedir als nivells superiors en centres de qualitat, no té l'èxit esperat, tampoc no obtindrà el subsegüent retorn, fent que el deute familiar pervisca. Eixa situació d'endeutament i

manca d'estalvis deixa la família molt exposada a possibles infortunis (una malaltia, la pèrdua del treball...), més encara tenint en compte l'absència de xarxes de seguretat econòmica suficientment garantistes.

Taula 2

Costos educatius mitjans com a percentatge de l'ingrés de la llar (mediana del quintil).

	Secundària					Total
	Primària	Bàsica	Superior	Professional	Superior	
Renda baixa	15,4	37,7	111,9	162,1	353,7	20,2
Renda mitjana-baixa	8,9	19,6	54,7	79,1	128,8	11,7
Renda mitjana	6,3	14,6	34,5	39,5	79,6	9,5
Renda mitjana-alta	4,2	10,0	21,1	28,7	56,9	6,7
Renda alta	2,4	5,1	12,9	20,0	30,0	4,5
Total	6,5	13,9	28,0	34,8	50,0	9,4

Nota: Està calculada a partir de les llars amb fills escolaritzats. Aquelles massa pobres com perquè els seus fills hagen acudit mai a escola o l'hagen haguda d'abandonar quedarien fora de la mostra. L'estudi està realitzat en regions occidentals. Font: Zhang (2014).

De nou, cal distingir diversitat de situacions al llarg del vast territori xinés. Un dels principals problemes és la gran desigualtat existent entre les escoles urbanes i les rurals. Aquestes últimes es troben habitualment en condicions precàries i amb aules massificades. El govern pretén reduir el nombre d'alumnes per classe en les escoles rurals a 56 per a l'any 2020, així com finançar salaris més elevats per al professorat de les zones empobrides. A açò cal afegir que els fills de treballadors arribats d'altres regions han de superar importants barreres administratives i econòmiques per a accedir a les escoles públiques de les poblacions de residència sense el *Hukou* local. El govern central ha tractat de solucionar-ho vinculant la contribució estatal al finançament local de l'educació segons la població resident, en compte de la registrada (Westmore, 2017a). Aquest tipus de mesures resulten del tot necessàries, però perquè siga del tot efectiu caldrà una reforma més profunda que corregisca la insuficiència financera dels governs subcentrals, la qual incideix de forma més marcada en les regions endarrerides.

Des de 2006 existeix l'obligació legal d'admetre els fills d'immigrants xinesos a les escoles urbanes. Això no obstant, Zhang (2017) mostra que aquestos no són plenament incorporats al sistema educatiu. I, fins i tot si hi accedeixen, sovint pateixen segregació i no poden disposar de totes les instal·lacions i serveis en igualtat de condicions. Segons l'enquesta longitudinal sobre migració rural-urbana en la Xina (RUMiC, per les seues sigles en anglés), el 61,5% d'immigrants d'origen rural amb xiquets en edat d'escolarització obligatòria havien de desemborsar taxes extra per la seua matrícula, en no disposar del *Hukou* local, malgrat la prohibició expressa del govern central.

Així les coses, les famílies de les àrees rurals, preocupades per l'ascens social de la seua prole, s'enfronten a una disjuntiva poc esperançadora: o mantindre els seus fills en les precàries escoles rurals, on les expectatives de ser admesos en els nivells superiors d'ensenyament són quasi nul·les, o bé enviar-los a la ciutat on, després de superar totes les barreres administratives i econòmiques per a la seua escolarització, les condicions acabaran no resultant molt millors que als seus llocs d'origen pel tractament diferenciat que se'ls aplica. Açò acaba derivant en un nou parany de pobresa (Zhang, 2017).

En resum, el govern xinés ha realitzat importants esforços en els últims anys per a procurar l'accés universal a l'educació (gratuïtat de les taxes en els nivells obligatoris, vinculació de l'import de la matrícula a la renda, programes de beques, prohibició d'excloure els fills d'immigrants, millora de l'ensenyament rural...). Tanmateix, segueixen havent a dia importants iniquitats educatives.

6.4. Di Bao

Un dels esforços més ambiciosos que s'ha dut a terme els últims anys per a eradicar tot vestigi de pobresa i garantir un estàndard de vida mínim a la població es materialitza en el *Di Bao*. Es tracta d'una renda mínima que, més enllà de situar-se per baix d'un determinat llindar d'ingressos, s'atorga de forma incondicional. No obstant això, s'han generat dubtes al voltant de la seua efectivitat.

El programa es va iniciar en àrees urbanes a principis dels anys 90, amb alguns experiments locals al medi rural poc després que s'estendrien a principis dels 2000. Originalment, el finançament era exclusivament local, i hi havia importants diferències en la quantia i els criteris d'accés, sumat a les múltiples dificultats d'implantació causades pels problemes de finançament de les administracions locals. En 2007 es van introduir subsidis del govern central per al seu finançament i es va expandir la implementació a tot el territori. En conseqüència, es va incrementar notablement el nombre de receptors, especialment al camp: de 4 milions en 2002 a 35,7 en 2007, el 4,9% de la població rural. Amb tot, hi ha grans divergències regionals en la ràtio de beneficiaris, explicades tant per diferències en les taxes de pobresa com en la implementació. Aquest programa s'ha convertit en el principal subsidi monetari d'inclusió social, absorbint (*tekun jiuzhu*, destinat a indigents) i complementant (*wubao*, «cinc garanties») altres anteriors que ha superat amb escreix. De fet, la quantia mitjana que s'atorga sobrepassa la línia oficial de pobresa nacional (tot i que el llindar varia per localitats), per la qual cosa el potencial per a eliminar-la és, sobre el paper, pràcticament total.

Tanmateix, l'impacte real ha estat lluny de l'esperat. La taxa de cobertura sobre la població potencial és molt reduïda, açò és, no arriba a la majoria de gent que deuria estar rebent-lo. Hi ha, per tant, marge per a la millora: si es corregeixen algunes

qüestions relatives al disseny i els criteris d'elegibilitat (com el requeriment del *Hukou* local o determinants més acurats de la condició de pobresa) i, sobretot, a la implementació, pot incrementar-se enormement l'efectivitat del *Di Bao* (Chuliang i Sicular, 2013; Chen, Ravallion i Wang, 2006; Golan, Sicular i Umapathi, 2014; Westmore, 2017b).

Malgrat les deficiències que presenta el *Di Bao* en la seua posada en funcionament, es tracta d'un programa potent i ambiciós. Des de l'any 2007, ha rebut un fort impuls, fent explícita la reordenació de les prioritats del govern xinés.

6.5. Salaris i drets laborals

Un factor d'especial interès per al nostre objecte d'estudi, la desigualtat i la pobresa, és naturalment l'evolució salarial, ja que constitueix la principal font d'ingressos per a la majoria de la població. Maiza i Bustillo (2016) assenyalen que la remuneració dels treballadors s'ha quintuplicat en termes reals en 25 anys, amb increments anuals d'entre un 10 i un 15%. Qüestió a banda és la dispersió salarial, amb fortes disparitats regionals, sectorials, rurals-urbanes, entre nivells d'ocupació...

La divergència salarial regional ha provocat que algunes empreses radicades en les províncies més pròsperes de la costa hagen vist amb bons ulls canviar la seua ubicació o obrir noves plantes a l'interior del país, on el cost del treball és més barat, fet que pot contribuir al desenvolupament d'aquestes zones i a la conseqüent convergència regional. Està clar que l'atractiu per als inversionistes que constituïen els salaris baixos pot difuminar-se progressivament (ja ho fa), però això no significa que junt a eixe canvi no emergisquen altres al·licients per a les empreses radicades a la RPX. En concret, l'enorme potencial de consum que pot oferir el país si el gros de la població assoleix un poder de compra eminent. Si el que es pretén és passar d'un model exportador a una economia arrastrada pel consum intern (amb creixement *wage-led*), els increments salarials poden tindre efectes positius al marge de la competitivitat en el comerç exterior via costos. Addicionalment, com assenyalava el director de l'Institut del Marxisme de l'Acadèmia xinesa de Ciències socials, Cheng Enfu, els majors costos salarials i la menor mà d'obra que puga provocar el canvi de l'estructura demogràfica poden intensificar la transformació tecnològica, especialment en les indústries treball-intensives, donada l'alteració dels costos relatius dels factors productius (Ríos, 2012).

En línies similars, un estudi de Li, Li, Wu i Xiong (2012) indicava que, si bé és cert que els salaris han augmentat a ritmes molt elevats, també ho ha fet la productivitat (lleugerament per davall, els Costos Laborals Unitaris s'han incrementat, però partien de nivells ínfims comparats amb països occidentals), per la qual cosa la RPX no ha perdut l'atractiu per a invertir i no s'han vist grans perjudicis en l'ocupació. Però, fins i tot amb creixements salarials parells als de la productivitat, la remuneració

tendeix a situar-se ja en valors similars a altres països d'ingressos mitjans, fet que dificulta una estratègia de competència via costos laborals amb altres països de l'entorn com Vietnam, Cambodja o Bangladesh. Tot i que és probable que empreses exportadores de baix valor afegit i intensives en factor treball canvien la seua localització cap als dits països, la Xina té l'opció d'especialitzar-se en producció d'alt valor afegit i fer-se competitiva per altres vies, com ja ho està fent. A eixos efectes, serà necessari destinar esforços a la inversió en capital humà a través de l'educació i en R+D+I.

Pel que fa al salari mínim, els correspon fixar-lo als governs regionals, amb importants diferències. La regulació estatal indica que aquest s'ha de situar entre el 40 i el 60% del salari mitjà regional (Maiza i Bustillo, 2016), però també deixa un ampli marge per a la seua determinació en funció de diversos factors com el cost local de la vida o la situació del mercat laboral, de forma que el rang arreu del país és molt ampli (*China Labour Bulletin*, 2018). Això ha donat peu a realitzar estudis econòmics (Wang i Gunderson, 2011, 2012; Ni, Wang i Yao, 2011) sobre els impactes de les fortes pujades, en comparació a aquelles regions on s'han mantingut més o menys estables. Les conclusions, en general, descarten efectes negatius substancials sobre l'ocupació; tampoc se n'observen després de diferenciar per sectors i col·lectius. Sí hi havia algunes diferències en l'impacte per regions segons les característiques del mercat de treball. Tanmateix, els escassos efectes sobre el mercat de treball i sobre el nivell salarial també llençaven la sospita de si estaven sent plenament aplicats en la pràctica o si, pel contrari, s'estaven pagant fora del circuit legal salaris inferiors al mínim als col·lectius més vulnerables (població flotant d'origen rural i dones, principalment, que constituïen la població objectiu de la mesura). Lin i Yun (2016) sí observaven, per contra, efectes positius significatius per a la pobresa i la desigualtat, amb una lògica disminució de la bretxa entre la població amb ingressos baixos i les rendes mitjanes.

En paral·lel al salari mínim, la legislació vigent també indica que la jornada laboral ha de ser de 40 hores setmanals, es regula el nombre i remuneració de les hores extres, les mesures de seguretat laboral, el dret a permisos i vacances pagades, a cobrar indemnització per acomiadament... (*China Labour Bulletin*, 2018) i, en definitiva, una sèrie de drets laborals relativament anàlegs als dels països occidentals. En la pràctica, però, molts treballadors ni tan sols tenen un contracte signat, particularment entre els immigrants provinents del camp (Lin, 2016), per la qual cosa la situació real no s'ha correspost fidedignament amb la plasmada sobre el paper. A més, especialment en anys anteriors, l'interès de les autoritats locals per atraure inversions privades estrangeres als seus territoris feia que es toleraren incompliments coneguts de la legislació laboral i autèntiques situacions de sobreexplotació (Ríos, 2014), baix el convenciment que es tractava de situacions transitòries però necessàries per a la modernització del país (Napoleoni, 2011). Més encara quan la millora en els índexs de captació d'inversions possibilitava a les autoritats locals la

promoció política i professional, per la qual cosa hi havia certa permissivitat i propensió a situar-se del costat de les empreses en els conflictes laborals (Ríos, 2007).

En suma, s'observen increments del salari mínim, del nivell salarial general i majors garanties per al treballador en la legislació laboral. Això no obstant, la seua efectivitat es veu limitada pels incompliments de la normativa i la informalitat, que segueixen estant a l'ordre del dia.

En línies generals, podem dir que hi ha una tendència a consolidar i augmentar les diferents xarxes de seguretat econòmica. La confiança quasi única en un creixement accelerat com a instrument per a l'eliminació de la pobresa s'ha anat completant en els últims anys amb una sèrie de polítiques socials per a fer-lo extensiu a totes les capes de la població. Aquesta estratègia d'eixamplament d'un cert estat del benestar s'emmarca en un intent d'alliberar estalvi i incrementar el consum intern com a motor de la demanda. Tanmateix, moltes cobertures estan lligades principalment al lloc de treball (urbà, més concretament) i/o depenen en gran mesura dels governs regionals i locals. Açò origina importants diferències de protecció entre l'àmbit urbà i el rural, entre regions... i sovint deixa fora algunes borses de població com els desplaçats interiors o els treballadors informals.

S'hi observa, així mateix, el que ha estat un tret definitori dels processos de reforma aplicats en les últimes dècades a la RPX: el gradualisme. S'ha tractat de seguir una estratègia prudent fugint de salts precipitats, sense presses. La tàctica consisteix en introduir primer «experiments», reversibles, en determinades regions o empreses; i, segons els resultats, generalitzar-los progressivament, corregir possibles falles o bé retirar-los directament. Sempre mantenint l'estabilitat i el control de la situació, i vigilant els efectes sobre la població i la seua capacitat de resistència (Bregolat, 2007). Açò és aplicable tant a les polítiques centrades en l'acumulació de capital i foment de les exportacions com als més recents esforços per corregir les desigualtats generades en els anys anteriors. I a la llum dels resultats, sembla apropiat mantindre *aquest modus operandi* en el marc de la gestació d'un nou model econòmic.

7. Reptes i propostes de política econòmica

En el context del nou model de desenvolupament, i sense abandonar la línia del gradualisme, la RPX haurà d'aplicar reformes amb decisió, i aprofundir en altres ja iniciades, per a afrontar els reptes que té per davant. A continuació en destacarem alguns; a saber, la dependència de les exportacions, l'excessiu estalvi, la sostenibilitat ecològica, el canvi demogràfic o les possibles tensions socials que puguen sorgir amb la transformació de model econòmic. Vincularem aquestos reptes a les qüestions distributives que ens ocupen: com pot ajudar una menor desigualtat i pobresa a superar eixes tensions, quins poden ser els límits si entren en conflicte, etc. A partir

d'açò, i de les deficiències detectades en apartats anteriors, proposarem una bateria de línies d'actuació agrupades en dos blocs: mesures amb impactes redistributius i *predistributius*.

7.1. Reptes

En primer lloc, l'economia xinesa mostra una excessiva dependència de les exportacions. La crisi econòmica internacional va servir d'avertència per a posar de manifest la vulnerabilitat davant de fluctuacions de la demanda exterior. L'estancament de les economies occidentals, principals compradores a falta de consolidar altres mercats emergents, i les creixents tendències proteccionistes aconsellen reduir aquesta exposició i reorientar el creixement cap al consum intern. És previsible que el ritme de creixement s'alentisca (les possibilitats de creixement extensiu comencen a mostrar limitacions), però estarà suportat per bases més sòlides que permeten consolidar les polítiques de benestar que enunciarem després. Goad (2000) (citada en Hart-Landsberg i Burkett, 2006) ja anticipava que, tard o d'hora, la Xina es veuria forçada a fer eixa transició cap al mercat interior. Per una mera qüestió de tamany, ja que, quan la producció cresquera, la demanda exterior s'esgotaria com a via de creixement i es tornaria senzillament insuficient. I per a incrementar el consum, caldrà lògicament tractar d'alliberar l'excés d'estalvi. L'estalvi brut representava un 47% del PIB en 2017 (Banc Mundial), una de les taxes més elevades del món.

L'augment del consum intern agreuja un altre desafiament, el de la sostenibilitat ecològica. Aquest problema ja està molt present en l'actualitat, traduït també en colls de botella i problemes de salut (Ríos, 2014), i és una de les prioritats del govern xinès. Ara bé, tindria el planeta Terra la capacitat per a assumir, en un futur, 1.400 milions de persones més amb un ritme de consum equivalent a l'occidental? Tota política de creixement i d'increment del consum haurà d'anar acompanyada d'accions estratègiques per a reduir l'impacte mediambiental i l'extracció de recursos naturals a llarg termini. I això ens interpel·la també a *nosaltres*, perquè es tracta d'un repte global del qual som part responsable.

Una dificultat afegida és l'intens canvi demogràfic que previsiblement experimentarà la Xina en els propers anys. La política del fill únic, després de flexibilitzar-se, ha seguit tenint influència, ja que la població ha modificat els seus costums i ja està habituada a tindre un sol descendent (Botton, 2007). Com a conseqüència, la transició demogràfica està sent més ràpida que la que es va viure als països occidentals. Açò vol dir que la RPX serà el primer país que envellisca abans d'haver-se fet *ric* (Ríos, 2012). La taxa de dependència (ràtio de la població entre 0 i 14 anys i major de 65 anys respecte de la població entre 15 i 64 anys) estava en constant decreixement (62,6% en 1982, 34,2% en 2010 –NBSC–) per la menor proporció de xiquets fins que, a partir de 2011, va canviar la tendència, en haver cobrat

major protagonisme la creixent població anciana. En 2017 la taxa de dependència es situava en un 39,2%.

Les ancestrals xarxes informals de protecció familiar (*guanxi*) que comentàvem anteriorment queden amenaçades per la pèrdua de base demogràfica. Els fills han de cuidar dels seus pares i avis quan envelleixen, tant per tradició com pel codi moral confucià (Botton, 2012), i la pressió que recau sobre ells, sense germans, és molt gran (Botton, 2007; Pan, 2017). A més, les filles deuen fer-se càrrec, quan es casen, de la família dels seus marits, per la qual cosa la seua pròpia queda sovint sense les cures necessàries. Aquest problema és més greu encara en les àrees rurals, on l'emigració de la població jove en edat de treballar deixa moltes persones d'avançada edat desprotegides (recordem que les pensions de jubilació en el camp són relativament recents, voluntàries i sovint inaccessibles) (Botton, 2016). En conseqüència, les xarxes familiars de protecció es tornen insuficients, i convé superar aquesta dependència. Açò obligaria l'Estat a responsabilitzar-se de garantir una certa seguretat econòmica per a mutualitzar riscos personals i reduir la vulnerabilitat i la propensió a caure en la pobresa arran d'infortunis. Però al mateix temps, l'estretament en la base demogràfica i la major població dependent també pot afegir limitacions a la creació d'aquestes estructures.

Com havíem exposat unes pàgines enrere, existeix una limitada però ascendent demanda social d'igualtat que pot contribuir a impulsar una sèrie de reformes fortament redistributives. La classe treballadora en general, i particularment la d'àmbit rural, la població desplaçada del camp a la ciutat i la classe mitjana emergent, podria constituir una base social àmplia que done suport a la nova estratègia de desenvolupament. Ara bé, cap política econòmica és neutral, i menys encara les que busquen expressament un impacte distributiu. És per això que poden sorgir al llarg del procés resistències per part dels sectors perjudicats, açò és, les elits econòmiques. Recordem que, des de la introducció de la teoria de la «triple representativitat» de Jiang Zemin, els empresaris van ser acceptats com a membres del PCX per tal d'unir els seus interessos a l'estratègia del partit i sortejar així que es gestara una nova classe empresarial organitzada en forma d'oposició. Per tant, és possible que aquestes tensions es produisquen al si del partit, i caldrà habilitar per a gestionar-les i evitar fer perillar l'estratègia.

7.2. Propostes de política econòmica

Amb tot, l'Estat xinès compta amb una forta capacitat transformadora i té al seu abast potents instruments i palanques d'intervenció directa, com el sistema financer, que poden donar suport a una planificació estratègica a mitjà i llarg termini. El fet que hi haja encara tot un *estat del benestar* per desenvolupar dóna una potencialitat enorme per a incrementar el nivell de vida de la seua ciutadania (i, com a conseqüència, el consum intern) si hi ha la voluntat política i la possibilitat tècnica.

7.2.1. Redistribució

Primerament, per tal d'alliberar l'estalvi, cal garantir l'accés universal a les necessitats bàsiques: educació, sanitat, habitatge... En especial, és aconsellable invertir en una forta millora de l'ensenyament rural, que és un dels majors determinants de la desigualtat camp-ciutat, la qual representa alhora una gran contribució a la desigualtat total. A més, l'educació, junt a una política de R+D+I, és doblement funcional en el context actual, ja que també augmenta la productivitat i permet desenvolupar indústries dinàmiques amb major valor afegit que resulten competitives una vegada esgotada la via dels baixos costos.

Paral·lelament a açò, és necessari encetar una reforma ambiciosa de la seguretat social, reforçant el seu paper redistributiu. Aquesta és una de les demandes populars que més força ha pres recentment (*Xinhua News Agency*, 2014). Actualment, les prestacions estan estretament lligades a les aportacions individuals, fet que consolida les desigualtats. Convindria, d'una banda, introduir més mecanismes de transferències i complements de mínims, però sobretot, unificar i universalitzar els distints plans per tal d'evitar disparitats excessives en els nivells de protecció. La gestió de la seguretat social deuria passar a mans del govern central per a aprofitar economies d'escala i evitar els problemes i restriccions que origina la portabilitat d'unes regions a altres (Zhu i Walker, 2018). L'objectiu és augmentar la protecció i eludir la dependència familiar, especialment en un context de canvi demogràfic que la fa més fràgil. Però al mateix temps, s'argumenta que açò suposa una anàloga vulnerabilitat per a fer front a un incipient estat del benestar. Aquest últim plantejament és qüestionable. Si la capacitat econòmica de la societat creix, com a producte total i com a producte per treballador, es pot mantindre una major població dependent (sempre que la voluntat siga aquesta) al marge de la relació exclusivament demogràfica *treballadors-dependents*. Això sí, amb major redistribució relativa de la població activa cap a la població dependent, la qual cosa no significa que la primera empitjore les seues condicions si la major transferència de recursos prové d'augments en la producció (Etxezarreta, 2008). A més, l'educació pública o les polítiques d'habitatge poden suavitzar aquesta transició demogràfica i la reducció de la base, ja que els elevats costos que suposen influeixen en el fet que molta gent decidisca seguir tenint només un fill (Botton, 2007).

Altre punt essencial, lligat a la millora dels serveis en les zones rurals (i en particular a l'educació), és la posada en marxa de plans estratègics de desenvolupament rural i de les regions de l'interior occidental. Cal una política regional activa coordinada pel govern central, amb l'objectiu d'acurtar l'àmplia bretxa existent i buscar una certa convergència en el llarg termini que cohesione el territori. No només amb polítiques socials pal·liatives, sinó amb construcció d'infraestructures estratègiques, polítiques d'industrialització, investigació i inversions per a incrementar la productivitat agrícola, etc. Durant els primers anys de les reformes, l'àmbit rural va ser el principal motor de creixement pels canvis que van afavorir l'augment de la

productivitat en una economia encara prominentment agrícola; però la prioritat era la industrialització. En conseqüència, es va aplicar una elevada càrrega impositiva sobre els beneficis agrícoles, que es canalitzava en forma d'inversions públiques i infraestructures cap a les ciutats (Tao Yang i Zhou, 1999). Seria lògic pensar que ara les zones industrialitzades puguen ajudar al desenvolupament de les rurals.

També en relació amb la qüestió territorial, cal una profunda reestructuració de l'administració de l'Estat. La RPX ha viscut un intens procés de descentralització que ha estat acompanyat de grans desequilibris. La descentralització és positiva en la mesura en què el coneixement de les característiques particulars del territori faça més eficient i efectiva la gestió governamental. Més encara en un país tan extens i divers com és la Xina. Ara bé, cal racionalitzar-la, establir certs marcs i saber en quines qüestions pot ser útil i en quines provocar l'efecte contrari. En el cas xinès, hi ha un ampli marge de millora. D'una banda, tenim les severes diferències interregionals en serveis públics; d'altra, els desequilibris financers estructurals dels governs subcentrals, que els forcen a un endeutament sistèmic (Sánchez, 2018) i limiten l'abast de les infraestructures socials. Però a més, el debilitament de l'autoritat central provoca que en ocasions les decisions de política econòmica adoptades per aquesta no es traslladen adequadament i puguen ser ignorades pels nivells inferiors, els quals han permés per exemple incompliments de les normatives laborals i fiscals estatals per a atraure empreses a les seues regions (Ríos, 2014). Les institucions han de ser robustes i els incentius interns estar ben dissenyats per a previndre que els objectius dels nivells subcentrals puguen entrar en contradicció amb l'estratègia del govern central, i en especial en un context de transformació.

Una vegada definides quines competències correspondran als nivells subcentrals (distingint gestió de finançament o de regulació), caldrà redefinir el sistema de finançament per a evitar els desequilibris i insuficiències actuals. El sistema de finançament no només ha de garantir la suficiència per a la cobertura dels serveis de la seua competència, sinó també incorporar elements redistributius (transferències anivelladores) que actuen com a compensadors de les desigualtats regionals i eviten que aquestes es traduisquen en pitjors serveis a les zones endarrerides. Així mateix, cal posar fi als recàrrecs i obstacles administratius en l'accés a serveis per a la població flotant. Açò implica una reforma integral del sistema *Hukou*, si no la seua eliminació (Correa i Núñez, 2012).

Pel que fa al programa *Di Bao*, si bé té un gran potencial en la reducció de la pobresa i la desigualtat, necessita ser reformat per a polir la seua efectivitat. Els problemes que s'han d'abordar, i que estan darrere de la baixa taxa de cobertura, es localitzen principalment en la implementació, però també en alguns elements del disseny. En particular, caldria incloure com a elegible la població immigrant que no posseeix el *Hukou* local.

No és difícil intuir que moltes d'aquestes propostes comportaran pujades de la despesa pública de caràcter persistent. En conseqüència, caldrà acompanyar-les d'una reforma integral del sistema fiscal. Deng Xiaoping (1987) confiava en l'impost sobre la renda com a instrument central de redistribució, per a «posar un límit als que s'enriquisen primer» i evitar la polarització social. Això no obstant, Jing i Ximing (2013) indicaven que l'impacte redistributiu de l'impost sobre la renda era gairebé insignificant a causa de l'escàs nombre de declarants, el baix tipus mitjà efectiu i la discrepància entre la base teòrica legal i la finalment declarada (la bretxa serà previsiblement major per a les rendes altes). A més, aquest impost té un pes relativament reduït en els pressupostos, superat amb escreix per la principal font d'ingressos: l'impost sobre el valor afegit (Taula 3).

Taula 3

Alguns components d'ingrés del pressupost consolidat de la RPX (2017).

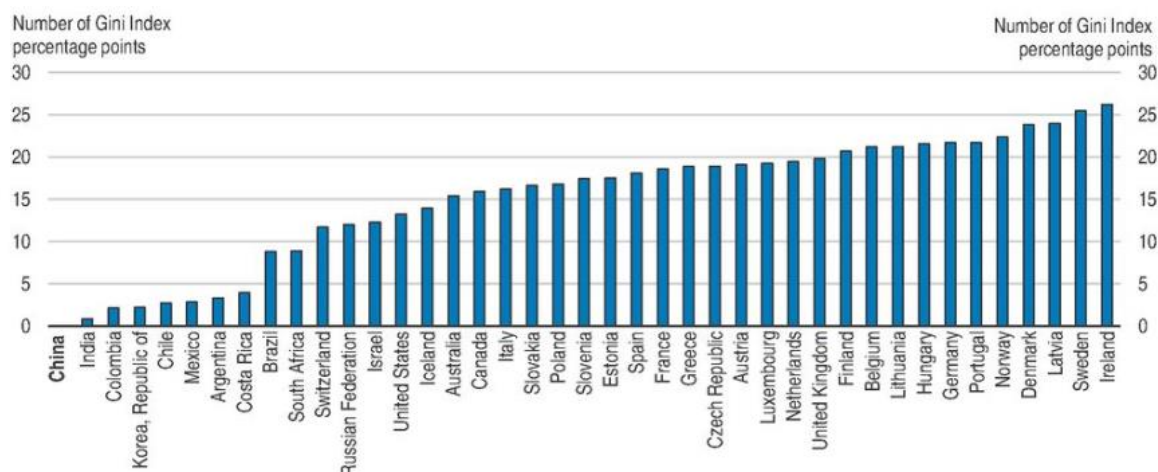
	Ingressos	
	(100 milions RMB)	(% sobre el total)
Impost sobre la renda individual	11.966,4	6,9
Impost de societats	32.117,3	18,6
Impost sobre el valor afegit	57.807,8	33,5
Impost al consum	10.895,8	6,3
Impostos totals	144.369,9	83,7
Ingressos totals	172.592,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del *National Bureau of Statistics of China*.

Si l'objectiu és, d'una banda, reduir la desigualtat, i d'altra, fomentar el consum, convindria redreçar el sistema fiscal cap a impostos directes de naturalesa progressiva. També seria oportú estudiar la inclusió de noves figures com l'impost de successions o l'impost de patrimoni, que contribuïsquen a redistribuir la riquesa acumulada. Especialment el segon pot servir, a més, per a desincentivar l'estalvi excessiu i propiciar un major consum. Addicionalment, escau adjuntar a tota aquesta reforma majors inspeccions i nous mecanismes tècnics per a assegurar el compliment de les obligacions impositives. En l'actualitat, l'impacte redistributiu del sistema fiscal xinès en conjunt és molt escàs, pràcticament nul (Gràfic 6), per la qual cosa es disposa d'un ampli marge de maniobra en aquest terreny.

Gràfic 6

Reducció de la desigualtat de renda de mercat causada per impostos i transferències.

Font: OCDE (2017) a partir de dades de l'*Standardised World Income Inequality Database* (SWIID).

7.2.2. Predistribució

Les mesures redistributives són una de les dimensions necessàries de l'estratègia de política econòmica, però perquè aquesta no es quedi incompleta es necessiten també accions enfocades a la *predistribució*. És a dir, que actuen on es genera la distribució primària de la renda.

La participació de les rendes salarials en el PIB va passar d'un 51,5% en 1995 a un 42,4% en 2007 (Lin, 2016). Qi (2015) constata que la principal reducció va tindre lloc des de principis dels anys 90 fins al 2008, i hi estableix com a causa la pèrdua de posició de poder relativa per part dels treballadors. Una participació salarial massa baixa i la sobreacumulació de capital aboquen a crisis de subconsum i sobreproducció, especialment si es debilita el suport de la demanda externa. En conseqüència, la solució passaria per apoderar la classe treballadora i dotar-la de capacitat per a exigir millors salaris i condicions de treball.

Una condició necessària és readaptar a tal efecte les lleis laborals. Altrament, vigilar el seu compliment efectiu i establir potents mecanismes de sanció resulta si cap encara més essencial. En eixa línia, cal reincorporar el dret formal de vaga (es va eliminar de la Constitució de la RPX l'any 1982), estendre l'abast dels convenis col·lectius, implementar mecanismes de negociació col·lectiva (tant dels sindicats amb les empreses i patronals, com d'aquests actors amb l'administració), incrementar la taxa d'afiliació sindical (de fet, ja ocorre), la representació i el seu poder de decisió al si de les empreses, etc. Però perquè això siga efectiu cal canviar abans l'orientació dels sindicats oficials que formen l'*All-China Federation of Trade Unions*. Actualment, aquests són percebuts com una corretja de transmissió del PCX, uns mers mantenidors de la pau social que es limiten a apagar focs sense danyar la producció. Si actuen com una agència governamental, els sindicats són ignorats pels treballadors

en les seues lluites (Traub-Merz, 2011), i açò també pot perjudicar al PCX si li fa perdre el control sobre els conflictes laborals. Un canvi d'objectius de política econòmica ha d'anar acompanyat d'una reorientació dels instruments; els sindicats oficials poden ser, en aquest cas, un d'ells.

L'objectiu d'aquestes polítiques és lògicament perseguir increments salarials que impulsen un règim de demanda basat en els ingressos (*wage-led*), i un conseqüent model de creixement més endogen. Amb tot, cal tindre en compte que la RPX segueix tenint a dia de hui una economia molt dependent de les exportacions. Si les majors remuneracions del treball es traslladen a augments del preu de béns exportables en sectors que competeixen via costos, la caiguda de les exportacions pot tindre un impacte pertorbador que dificulte prosseguir l'estratègia. L'objectiu a mitjà termini ha de ser desprendre's d'eixa forta dependència, però caldrà fer-ho de forma gradual perquè siga substituïda en paral·lel al ritme al que augmenta el consum intern com a component de la demanda. I, alhora, potenciar una reconversió (ja en marxa) cap a sectors de major valor afegit que competisquen per altres vies. Amb política industrial, educativa, tecnològica...

L'altra cara de la *predistribució* es troba en la distribució de la propietat del capital, que determina l'apropiació de l'excedent productiu. Recordem que un dels factors assenyalats com a raons de la creixent desigualtat era el canvi en l'estructura de propietat i la pujant importància de la renda derivada d'actius productius privats (Piketty, Yang i Zucman, 2017; Shi, Chuliang i Sicular, 2013). El mateix Deng Xiaoping (1987) deia que calia preservar en tot moment el predomini de la propietat pública dels mitjans de producció. Si bé és cert que aquesta s'ha estabilitzat en els últims anys (Gràfic 2e), es plantegen possibles augments de la participació privada en alguns sectors estratègics (Parra, 2016) que suposarien, a més, el deteriorament del control directe sobre algunes palanques d'actuació, en cas de fer-se efectius. És possible, addicionalment, reforçar la propietat col·lectiva més enllà de la forma de la propietat pública. Per exemple, es poden dur a terme polítiques de promoció de cooperatives agràries per a aprofitar economies d'escala i alhora evitar la despossessió de terres al medi rural.

En la Figura 2 hem plasmat un esquema-resum amb alguns dels principals reptes i actuacions de política econòmica que hem exposat, i com s'interrelacionen. Aquestes són les qüestions que considerem que afecten més directament l'objecte d'estudi que ens ocupa, però som conscients que hi ha molts altres reptes i polítiques que no hem tractat i que també podrien reforçar, restringir o, en definitiva, interactuar amb la nova estratègia de desenvolupament que ací es proposa. El paper internacional del renminbi, la col·laboració i l'obertura cap a nous mercats exteriors (en particular l'Àfrica i l'Amèrica llatina), incògnites d'índole geopolítica, l'especulació immobiliària, l'endeutament intern... Segurament caldria analitzar i tindre en compte totes aquestes

desenvolupament econòmic endogen i autocentrat, arrossegat pel consum d'una població que ha de tindre la suficient capacitat com per a fer-lo efectiu. Sota eixe criteri, hem fet una revisió crítica de les mesures aplicades i n'hem proposat d'altres.

Arribats a aquest punt, ens trobem en disposició de respondre les tres preguntes que ens havíem formulat a l'inici del treball:

- i. Com es veuen afectades la desigualtat i la pobresa pel recent canvi de model de creixement?

A partir de la reorientació de la política econòmica, la desigualtat s'ha estabilitzat i ha començat a decreïxer. D'altra banda, la pobresa ha prosseguit la seua accelerada reducció.

- ii. Quins factors econòmics, polítics i socials han desencadenat la reorientació de l'estratègia?

Tot i que es pot al·legar la influència de multitud de factors polítics, socials i econòmics, considerem que aquestos últims són els que han tingut un major pes. Principalment, la necessitat d'augmentar el consum intern com a motor de la demanda obliga a situar la desigualtat i la pobresa en el centre de l'agenda.

- iii. Com s'està articulant eixa nova estratègia i com podria ser millorada en termes de reducció de la desigualtat i la pobresa?

Al llarg dels últims anys s'han anat aplicant, de forma gradual, una sèrie de reformes destinades a pal·liar les disparitats social i reforçar les xarxes de seguretat econòmica. Els seus fruits han començat a fer-se visibles, tot i que amb amplis marges de millora en el disseny i la implementació. En eixa línia, hem formulat algunes propostes de política econòmica que, directament o indirecta, afecten la distribució d'ingressos i de riquesa, redueixen les disparitats territorials i creen xarxes de protecció front a la pobresa. A saber: avanços cap a l'accés universal a serveis essencials (educació, sanitat i habitatge), una major i més equitativa cobertura de la seguretat social, canvis en el disseny i la implementació del programa *Di Bao* de renda mínima, un sistema impositiu més fort i de caràcter progressiu, una reestructuració de les competències i el finançament dels diferents nivells de l'administració, una reforma integral o l'eliminació del sistema de registre local *Hukou*, una política regional activa per al desenvolupament rural i interior, l'aplicació de polítiques laborals i salarials pro-treballadors i un reforçament de les formes de propietat col·lectiva.

Hem contemplat com poden afectar aquestes mesures a altres reptes que també haurà d'encarar l'economia xinesa en els propers anys. No només són coherents, sinó també indispensables per a molts d'ells, de forma que es pot configurar una estratègia amb sinergies positives entre múltiples objectius. Hi ha, però, algunes qüestions a les quals cal parar especial atenció per les fortes limitacions que hi poden exercir. En especial, pel que fa a la sostenibilitat ecològica.

9. Referències

- Amarante, V. i Colacce, M. (2018). ¿Más o menos desiguales? Una revisión sobre la desigualdad de los ingresos a nivel global, regional y nacional. *Revista CEPAL*, 124, 7-34.
- All-China Federation of Trade Unions. (2007). A Survey of the Chinese Social Security System and the Participation by the Trade Unions. Recuperat de <http://web.archive.org/web/20130515173305/http://english.acftu.org/template/10002/file.jsp?cid=82&aid=231>
- Banc Mundial. Recuperat de <http://www.worldbank.org/>
- Banc Mundial. (2000). *Informe sobre el desarrollo mundial 2000/2001: Lucha contra la pobreza*. Madrid: Ediciones Mundi-Prensa.
- Barrera, J., De Paz, C. i Revenga, A. (2006). Tendencias de la pobreza y la vulnerabilidad y situación actual en Asia Oriental y el Pacífico. *Anuario Asia-Pacífico*, 3(1), 325-336.
- Bartolini, S. i Sarracino, F. (2014), "The dark side of Chinese growth: explaining decreasing well-being in times of economic boom", *MPRA Paper*, Núm. 57765.
- Botton, F. (2007). La transformación de la familia china. *Anuario Asia-Pacífico*, 4(1), 373-380.
- Botton, F. (2012). ¿Qué hacer con los viejos? El problema del envejecimiento en China. *Estudios de Asia y África*, 47(2), 219-236.
- Botton, F. (2016). Algunas consideraciones sobre las relaciones intrafamiliares y las redes de apoyo en la China actual. *Estudios de Asia y África*, 51(3), 511-530.
- Bregolat, E. (2007). *La segunda revolución china*. Madrid: Destino.
- Brockmann, H., Delhey, J., Welzel, C. i Yuan, H. (2009). The China puzzle: Falling happiness in a rising economy. *Journal of Happiness Studies*, 10(4), 387-405.
- Brown, P. H. i Park, A. (2002). Education and poverty in rural China. *Economics of education review*, 21(6), 523-541.
- Bustelo, P. (2005). China 2006-2010: ¿hacia una nueva pauta de desarrollo? *Boletín Elcano*, 75(1), 1-5.
- Chen, S., Ravallion, M. i Wang, Y. (2006). Di Bao: A guaranteed minimum income in China's cities? *World Bank Policy Research*. Document de treball, Núm. 3805.
- China Labour Bulletin. "CLB strike map". Recuperat de <https://maps.clb.org.hk/>
- China Labour Bulletin. (2018). Employment and wages. Recuperat de <https://clb.org.hk/content/employment-and-wages>
- Chuliang, L. i Sicular, T. (2013). Inequality and Poverty in Rural China. En L. Shi, H. Sato i T. Sicular, *Rising Inequality in China: Challenges to a Harmonious Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 197-229.
- Chun, L. (1994). China hoy: El dinero disuelve la comuna. *Debats*, 47, 19-26.

- Clarke, D. C. (2010). New approaches to the study of political order in China. *Modern China*, 36, 87-99.
- Correa, G. i Núñez, R. (2013). Migración y exclusión en China: Sistema *Hukou*. *Problemas del desarrollo*, 172(44), 105-122.
- Couch, K. A. i Dunn, T. A. (1997). Intergenerational correlations in labor market status: A comparison of the United States and Germany. *Journal of Human Resources*, 32(1), 210-232.
- Credit Suisse Research Institute. (2018). Global Wealth Report 2018. Recuperat de <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/publications/research-institute/global-wealth-report-2018-en.pdf>
- Deng, X. (1987). *Fundamental issues in present-day China*. Oxford: Pergamon Press.
- Ding, N. i Wang, Y. (2008). Household income mobility in China and its decomposition. *China Economic Review*, 19(3), 373-380.
- Dollar, D. (2007). Poverty, inequality, and social disparities during China's economic reform. *World Bank Policy Research*. Document de treball, Núm. 4253.
- Dunn, C. E. (2007). The intergenerational transmission of lifetime earnings: Evidence from Brazil. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, 7(2).
- Easterlin, R. A., Morgan, R., Switek, M., i Wang, F. (2012). China's life satisfaction, 1990–2010. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(25), 9775-9780.
- Etxezarreta, M. (2008). La política social en la UE. Consideración especial de la política de pensiones. *Revista de Economía Crítica*, 6, 27-57.
- Furtado, C. (1982). *El subdesarrollo latinoamericano. Ensayos de Celso Furtado*. Fondo de Cultura Económica, México.
- Glauben, T., Herzfeld, T., Rozelle, S. i Wang, X. (2012). Persistent Poverty in Rural China: Where, Why, and How to Escape? *World Development*, 40(4), 784-795.
- Göbel, C. (2017). *Social Unrest in China: A bird's eye perspective*. (Pendent de publicació). Department of East Asian Studies, University of Viena. Recuperat de https://www.researchgate.net/publication/319403729_Social_Unrest_in_China_A_bird's_eye_perspective
- Golan, J., Sicular, T. i Umapathi, N. (2014). Any guarantees? China's rural minimum living standard guarantee program. *Banc Mundial*. Document de discussió, Núm. 1423.
- Gong, H., Leigh, A. i Meng, X. (2012). Intergenerational income mobility in urban China. *Review of Income and Wealth*, 58(3), 481-503.
- Haigang, W. (2005). The household income mobility and its equalizing long-term income in China. *Economic Research Journal*, 1, 65-70.
- Hart-Landsberg, M. i Burkett, P. (2006). *China y el socialismo*, Barcelona: Editorial Hacer.

- Heng, Y., Shi, L. i Quheng, D. (2006). Income mobility in urban China. *Economics Research Journal*, 10(2), 30-43.
- Jing, X. i Ximing, Y. (2013). Redistributive Impacts of the Personal Income Tax in Urban China. En L. Shi, H. Sato i T. Sicular, *Rising Inequality in China: Challenges to a Harmonious Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 362-383.
- Jinqi, J., Guang-Sheng, Z. i Qiang, L. (2009). The income mobility in rural China: measurement and decomposition. *SSRN Electronic Journal*.
- Kanbur, R. i Zhang, X. (2009). Which regional inequality? The evolution of rural-urban and inland-coastal inequality in China from 1983 to 1995. En S. Fan, R. Kanbur i X. Zhang. *Regional inequality in China: Trends, explanations and policy responses*. Oxford: Routledge, 15-30.
- Knight, J. (2017). China's evolving inequality. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 15(4), 307-323.
- Ku, E. i Zhang S. (2013). Visión general de la Seguridad Social en China. *China Briefing*. Recuperat de <https://www.china-briefing.com/news/vision-general-de-la-seguridad-social-en-china/>
- Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *The American economic review*, 45(1), 1-28.
- Leconte, D. (productor) i Lepault, S. (directora). (2005). *China: Las nuevas multinacionales* [documental]. França: Doc en Stock i Arte France.
- Li, H., Li, L., Wu, B. i Xiong, Y. (2012). The end of cheap Chinese labor. *Journal of Economic Perspectives*, 26(4), 57-74.
- Lin, C. i Yun, M. S. (2016). The effects of the minimum wage on earnings inequality: Evidence from China. En *Income Inequality Around the World (Research in Labor Economics, Volume 44)*. Emerald Group Publishing Limited. 179-212.
- Lin, K. (2016). Rising inequality and its discontents in China. *New Labor Forum*, 25(3), 66-74.
- Luxembourg Income Study. Recuperat de <https://www.lisdatacenter.org/>
- March, J. M. (2013). *Desarrollo económico: estilos y políticas*. València: Tirant lo Blanch.
- Meng, X., Shen, K. i Xue, S. (2013). Economic reform, education expansion and earnings inequality for urban males in China, 1988-2009. *Journal of Comparative Economics*, 41(1), 227-244.
- Milanovic, B. (2013). Global income inequality in numbers: In history and now. *Global policy*, 4(2), 198-208.
- Moncada, M. (2011). El despertar del Neoconfucianismo en China. Impacto en el discurso político del Partido Comunista Chino. *Memoria y Civilización*, 14, 201-221.

- Murphy, R. i Johnson, D. (2009). Education and development in China-Institutions, curriculum and society. *International Journal of Educational Development*, 29(5), 447-453.
- Napoleoni, L. (2011). *Maonomics: la amarga medicina china contra los escándalos de nuestra economía*. Barcelona: Grupo Planeta Spain.
- National Bureau of Statistics of China. Recuperat de <http://www.stats.gov.cn/english/>
- Ni, J., Wang, G. i Yao, X. (2011). Impact of Minimum Wages on Employment, *Chinese Economy*, 44(1), 18-38.
- Observatory of Economic Complexity. Recuperat de <https://atlas.media.mit.edu/>
- OCDE. Recuperat de <https://www.oecd.org/>
- OCDE. (2017). *OECD Economic Surveys: China 2017*. París: OECD Publishing.
- OCDE. (2018). *A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility*, París: OECD Publishing.
- Organització Internacional del Treball. Recuperat de <https://www.ilo.org/>
- Ostry, J., Berg, A. i Tsangarides, C. G. (2014). Redistribución, Desigualdad y Crecimiento. *Revista de Economía Institucional*, 16(30), 53-81.
- Otis, N. (2017). Subjective well-being in China: Associations with absolute, relative, and perceived economic circumstances. *Social Indicators Research*, 132(2), 885-905.
- Pagán, A. J. (2017). La meritocracia: ¿un factor clave para el ascenso político en la China post-maoísta? *Jiexi Zhongguo. Análisis y Pensamiento Iberoamericano sobre China*. 25(1), 4-13.
- Pan, L. T. (2017). Vejez y envejecimiento en China. *Estudios de Asia y África*, 52(2), 459-470.
- Parra, Á. (2016). XIII Plan Quinquenal de China: desafíos geopolíticos para la gobernanza mundial. *Boletín I.E.E.E.*, 3, 709-724.
- Pew Research Center. "Global Attitudes Survey". Recuperat de <http://www.pewglobal.org/>
- Piketty, T., Yang, L. i Zucman, G. (2017). Capital Accumulation, Private Property and Rising Inequality in China, 1978-2015. *National Bureau of Economic Research*. Document de treball, Núm. 23368.
- Qi, H. (2015). *The Labor Share Question in China* (Tesi doctoral). University of Massachusetts, Amherst, Estats Units d'Amèrica.
- Ríos, X. (2007). *Mercado y control político en China: la transición hacia un nuevo sistema*. Madrid: Los libros de la Catarata.
- Ríos, X. (2012). *China pide paso. De Hu Jintao a Xi Jinping*. Barcelona: Icaria.
- Ríos, X. (2014). *Bienvenido, Míster Mao*. Madrid: Ediciones Akal.

- Saíz, A. (2009). Mujeres y género en la sociedad china contemporánea. En: J. Julià-Muné, *Visions de la Xina: cultura mil·lenària*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida, 169-189.
- Salvador, C. (2018). *Economía de la Seguridad Social. Parte II*, València: Tirant lo Blanch.
- Sánchez, A. (2016). China. En A. Sánchez i J. A. Tomás (coord.), *Política Económica 2015*. València: Tirant lo Blanch, 47-52.
- Sánchez, A. (2017). China. En A. Sánchez i J. A. Tomás (coord.), *Política Económica 2016*. València: Tirant lo Blanch, 51-56.
- Sánchez, A. (2018). China. En A. Sánchez i J. A. Tomás (coord.), *Política Económica 2017*. València: Tirant lo Blanch, 41-48.
- Sato, H., Sicular, T. i Ximing, Y. (2013). Housing Ownership, Incomes, and Inequality in China, 2002-2007. En L. Shi, H. Sato i T. Sicular, *Rising Inequality in China: Challenges to a Harmonious Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 85-141.
- Shi, L., Chuliang, L. i Sicular, T. (2013). Overview: Income Inequality and Poverty in China, 2002-2007. En L. Shi, H. Sato i T. Sicular, *Rising Inequality in China: Challenges to a Harmonious Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 44-84.
- Shi, L., Sato, H. i Sicular, T. (2013). Rising Inequality in China: Key Issues and Findings. En L. Shi, H. Sato i T. Sicular, *Rising Inequality in China: Challenges to a Harmonious Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-43.
- Shi, X., Nuetah, J. A. i Xin, X. (2010). Household income mobility in rural China: 1989–2006. *Economic Modelling*, 27(5), 1090-1096.
- Sicular, T., Ximing, Y., Gustafsson, B. i Shi, L. (2007). The urban–rural income gap and inequality in China. *Review of Income and Wealth*, 53(1), 93-126.
- Solt, F. (2016). Standardized World Income Inequality Database [Base de dades]. Recuperat de <https://fsolt.org/swiid/>
- Tao Yang, D. i Zhou, H. (1999). Rural-urban disparity and sectoral labour allocation in China. *The Journal of Development Studies*, 35(3), 105-133.
- Traub-Merz, R. (2011). All-China Federation of Trade Unions: Structure, functions and the challenge of collective bargaining. *Global Labour University*. Document de treball, Núm. 13.
- United Nations University. World Income Inequality Database [Base de dades]. Recuperat de <https://www.wider.unu.edu/project/wiid-world-income-inequality-database>
- Ward, P. S. (2016). Transient Poverty, Poverty Dynamics, and Vulnerability to Poverty: An Empirical Analysis Using a Balanced Panel from Rural China. *World Development*, 78, 541-553.
- Wang, J. i Gunderson, M. (2011). Minimum wage impacts in China: Estimates from a prespecified research design, 2000–2007. *Contemporary Economic Policy*, 29(3), 392-406.

- Wang, J. i Gunderson, M. (2012). Minimum wage effects on employment and wages: dif-in-dif estimates from eastern China. *International Journal of Manpower*, 33(8), 860-876.
- Westmore, B. (2017a). Sharing the benefits of China's growth by providing opportunities to all. *OECD Economics Department*. Document de treball, Núm. 1409.
- Westmore, B. (2017b). Do government transfers reduce poverty in China?: Micro evidence from five regions. *OECD Economics Department*. Document de treball, Núm. 1415.
- Wildau, G. i Mitchell, T. (2016). China income inequality among world's worst. *Financial Times*. Recuperat de <https://www.ft.com/content/3c521faa-baa6-11e5-a7cc-280dfe875e28>
- Xi, J. (2017). "Informe ante el XIX Congreso Nacional del Partido Comunista de China (PCCh) en nombre del XVIII Comité Central del PCCh". República Popular de la Xina, Pequín. Recuperat de: http://spanish.xinhuanet.com/2017-11/03/c_136726335.htm
- Xie, Y. (2016). Understanding inequality in China. *Chinese journal of sociology*, 2(3), 327-347.
- Xie, Y. i Zhou, X. (2014). Income inequality in today's China. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(19), 6928-6933.
- Xinhua News Agency. (2012). Polls show concern about livelihood, income gap. *China Daily*. Recuperat de http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-02/23/content_14677012.htm
- Xinhua News Agency. (2014). Social security tops public's concerns: survey. All-China Federation of Trade Unions. Recuperat de <http://en.acftu.org/28604/201405/15/140515105815175.shtml>
- Yang, S. (2018). *Meritocracia de la carrera funcionaria de la administración pública en la República Popular China y su contribución a una gestión económica estable y planificada* (Tesi doctoral). Universidad del Desarrollo, Xile.
- Zavoretti, R. (2010). Ciudades chinas: ¿Un "escenario de riesgo"? Desigualdad, malestar social y la política del esencialismo cultural. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, 89/90, 103-125.
- Zhang, H. (2014). The poverty trap of education: Education–poverty connections in Western China. *International Journal of Educational Development*, 38, 47-58.
- Zhang, H. (2017). Opportunity or new poverty trap: Rural-urban education disparity and internal migration in China. *China Economic Review*, 44, 112-124.
- Zhang, X. i Fan, S. (2009). Public investment and regional inequality in rural China. En S. Fan, R. Kanbur i X. Zhang. *Regional inequality in China: Trends, explanations and policy responses*. Oxford: Routledge, 176-196.
- Zhang, X. i Kanbur, R. (2009). Spatial inequality in education and health care in China. En S. Fan, R. Kanbur i X. Zhang. *Regional inequality in China: Trends, explanations and policy responses*. Oxford: Routledge, 78-96.

Zhu, H. i Walker, A. (2018). Pension system reform in China: Who gets what pensions? *Social Policy & Administration*, 52(7), 1410-1424.